

CRI(2017)21
Version serbe
Serbian version

ИЗВЕШТАЈ ЕКРИ О СРБИЈИ

(пети циклус мониторинга)

Усвојен 22. марта 2017.

Објављен 16. маја 2017.

ECRI Secretariat
Directorate General II - Democracy
Council of Europe
F-67075 STRASBOURG Cedex
Tel.: + 33 (0) 3 90 21 46 62
E-mail: ecri@coe.int

www.coe.int/ecri

ИЗВЕШТАЈ ЕКРИ О СРБИЈИ (пети циклус мониторинга)

Усвојен 22. марта 2017.

Објављен 16. маја 2017.

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР	7
САЖЕТАК	9
НАЛАЗИ И ПРЕПОРУКЕ	13
I. ЗАЈЕДНИЧКЕ ТЕМЕ	13
1. ЗАКОНИ ПРОТИВ РАСИЗМА И ДИСКРИМИНАЦИЈЕ	13
- КРИВИЧНО ПРАВО	13
- ГРАЂАНСКО И УПРАВНО ПРАВО	15
- СПЕЦИЈАЛИЗОВАНА НАЦИОНАЛНА ТЕЛА.....	16
2. ГОВОР МРЖЊЕ	17
- ПОДАЦИ	17
- РАСИЗАМ У ЈАВНОМ ГОВОРУ.....	18
- РАСИЗАМ У МЕДИЈИМА И НА ИНТЕРНЕТУ	19
- ЕКСТРЕМИСТИЧКЕ ГРУПЕ И РАСИЗАМ У СПОРТУ	20
- РЕАКЦИЈЕ НА ГОВОР МРЖЊЕ	21
3. РАСИСТИЧКО И ХОМОФОБНО/ТРАНСФОБНО НАСИЉЕ	26
- ПОДАЦИ, ОБИМ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЈАВУ.....	26
- ПРОЦЕСУИРАЊЕ ЗЛОЧИНА ИЗ МРЖЊЕ ПОЧИЊЕНИХ ТОКОМ ПРОТЕКЛИХ РАТОВА	28
4. ПОЛИТИКЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ	29
- ПОДАЦИ	29
- РОМИ	30
- ДРУГЕ ЕТНИЧКЕ, ВЕРСКЕ И ЈЕЗИЧКЕ МАЊИНЕ И МИГРАНТИ	33
II. ТЕМЕ СПЕЦИФИЧНЕ ЗА СРБИЈУ	35
1. ПРЕПОРУКЕ ЗА ПРЕДСТОЈЕЋИ ПЕРИОД ЧЕТВРТОГ ЦИКЛУСА.....	35
2. ПОЛИТИКЕ ЗА БОРБУ ПРОТИВ ДИСКРИМИНАЦИЈЕ И НЕТОЛЕРАНЦИЈЕ ПРЕМА ЛГБТ ОСОБАМА.....	35
- ПОДАЦИ	35
- ЗАКОНОДАВСТВО И ПОЛИТИКЕ.....	36
ПРЕПОРУКЕ ЗА ПРЕДСТОЈЕЋИ ПЕРИОД	39
СПИСАК ПРЕПОРУКА	41
БИБЛИОГРАФИЈА	45
ДОДАТАК: СТАНОВИШТЕ ВЛАДЕ	51

ПРЕДГОВОР

Европска комисија против расизма и нетолеранције (ЕКРИ), коју је основао Савет Европе, јесте независно тело за праћење стања људских права специјализовано за проблеме у вези са расизмом и нетолеранцијом. Састављена је од независних и непристрасних чланова који се именују на основу свог моралног ауторитета и признате стручности у области борбе против расизма, ксенофобије, антисемитизма и нетолеранције.

У оквиру својих статутарних активности, ЕКРИ спроводи мониторинг за сваку појединачну земљу, при чему анализира ситуацију у свакој од држава чланица Савета Европе у погледу расизма и нетолеранције и формулише сугестије и предлоге за решавање уочених проблема.

ЕКРИ врши мониторинг свих држава чланица на равноправној основи. Овај рад се одвија у петогодишњим циклусима који обухватају 9-10 земаља годишње. Извештаји који се односе на први циклус завршени су крајем 1998, они који се односе на други циклус крајем 2002. године, они који се односе на трећи циклус крајем 2007. године, а они који се односе на четврти циклус почетком 2014. године. Рад на извештајима за пети циклус почео је у новембру 2012. године.

Радни поступци у припреми извештаја обухватају анализе докумената, посету дотичној земљи и поверљив дијалог с представницима домаћих власти.

Извештаји ЕКРИ нису резултат истрага или усмених исказа сведока. Они представљају анализе засноване на обиљу информација прикупљених из мноштва различитих извора. Документарне студије су засноване на великом броју домаћих и међународних писаних извора. Посета на лицу места пружа прилику за упознавање са странама (како владиним тако и невладиним) којих се ова проблематика непосредно тиче са циљем да се прикупе детаљне информације. Процес поверљивог дијалога с представницима домаћих власти омогућује овима да, уколико то сматрају неопходним, дају коментаре на нацрт извештаја ради исправке евентуалних чињеничних грешака које би се могле појавити у извештају. По завршетку дијалога, домаће власти, уколико то желе, могу затражити да се њихова гледишта приложе коначном извештају ЕКРИ.

Пети циклус извештаја за појединачне земље усредсредитиће се на четири теме заједничке свим државама чланицама: (1) законодавна питања, (2) говор мржње, (3) насиље, (4) политику интеграције и одређени број тема специфичан за сваку земљу. Препоруке за предстојећи период из четвртог циклуса које нису спроведене или су делимично спроведене током четвртог циклуса мониторинга пратиће се с тим у вези.

У оквиру петог циклуса, приоритетна имплементација се поново захтева за две конкретне препоруке изабране између оних датих у извештају. ЕКРИ ће најкасније у року од две године од објављивања овог извештаја спровести процес праћења активности у предстојећем периоду у вези са овим двама конкретним препорукама.

ЕКРИ је следећи извештај сачинила на своју пуну одговорност. Он се односи на стање закључно са 7. децембром 2016. године; сви каснији догађаји нису обухваћени анализом која следи нити су узети у обзир у овде садржаним закључцима и предлозима.

САЖЕТАК

Од усвајања другог извештаја ЕКРИ о Србији 9. децембра 2010. године, постигнут је напредак у неколико области.

Власти су побољшале заштиту од злочина из мржње кроз нову одредбу којом се расистичка, хомофобна и трансфобна мотивација сматрају отежавајућом околношћу. Кривични законик (КЗ) такође штити лица и организације које подстичу равноправност, а Законом о забрани дискриминације изричито се забрањује говор мржње. Повереници за заштиту равноправности обезбеђени су додатни кадрови и одговарајуће просторије.

Године 2011. Радио-телевизија Србије извинила се гледаоцима због своје улоге као средства пропаганде током 1990-их година. Године 2012. Уставни суд је распустио једну расистичку, хомофобну и трансфобну организацију. Стратегија превенције и заштите од дискриминације и Акциони план садрже мере против говора мржње, а Скупштина је у процесу усвајања кодекса понашања којим се забрањује његова употреба. Новинарска удружења усвојила су Етички кодекс којим се забрањује говор мржње, а 2012. године формиран је Савет за штампу.

Одељење за борбу против високотехнолошког криминала све више се усредсређује на говор мржње на интернету, а у неколико полицијских јединица именовани су полицајци као особе за контакт са ЛГБТ особама. На југу земље, регрутован је велик број полицајаца албанске националности. У 2015. години осам особа је ухапшено у вези са злочинима у Сребреници, а 2016. године усвојена је Национална стратегија за процесуирање ратних злочина. У 2010. и 2013. години Скупштина и председник извинили су се за масакре у Сребреници.

Стратегија за унапређење положаја Рома из 2016. године обухвата кључна питања интеграције и садржи неке квантификоване циљеве и показатеље за мерење напретка. Огромна већина Рома у ризику од апатридије регистрована је и примила лична документа. Развијена је добра пракса за повећање уписа ромске деце у школу и за брзо интервенисање у случајевима непохађања наставе. Власти мапирају инфраструктурне потребе у ромским насељима и усвојиле су стратешке документе за побољшање услова становања Рома.

Стратегија превенције и заштите од дискриминације предвиђа увођење закона о регистрованим партнерствима за истополне парове и о промени имена и пола трансродних особа. Знатан број полицајаца и стручњака из области социјалне заштите обучено је о питањима везаним за ЛГБТ заједницу, а недавно је именована министарка која је отворено геј особа.

ЕКРИ поздравља ова позитивна кретања у Србији. Међутим, упркос постигнутом напретку, нека питања и даље стварају забринутост.

Изазивање мржње према групама које живе изван Србије није кажњиво по члану 317. КЗ, а учешће у активностима расистичких група такође није увек кажњиво. Усвојени текст о негирању геноцида је преузак. Јавним властима није дата позитивна обавеза да подстичу равноправност и не постоји закон о бесплатној правној помоћи. Повереница за заштиту равноправности нема овлашћења да преузима предмете по службеној дужности и да захтева достављање докумената.

ЕКРИ је веома забринута због сталног пораста говора мржње у српском јавном дискурсу, који је појачан широким медијским извештавањем. Политичари и медији користе запаљив, погрдан и националистички језик, а на простору бивше Југославије нагло су порасле регионалне тензије. Тренутни јавни дискурс подсећа на говор мржње који се користио пре недавних ратова у региону, а истраживања показују високе нивое основне социјалне дистанце између различитих делова становништва. Говор мржње се све више шири путем интернета; фудбалски хулигани и њихове организације такође доприносе ширењу мржње.

Систем (само)регулације медија не функционише исправно, Савет за штампу је преслаб, а оператери друштвених медија не спречавају и не уклањају говор мржње. Многа кривична дела не пријављују се полицији, а полиција није увек отворена за примање жалби, нарочито ЛГБТ особа и Рома. Примена закона против говора мржње и насилних злочина из мржње није ефикасна и не постоји одлучно деловање против активности расистичких, хомофобних и трансфобних група хулигана.

Високи нивои хомофобног и трансфобног насиља редовно постају видљиви на ЛГБТ парадама поноса. Насиље над Ромима понавља се, а процесуирање и кажњавање геноцида и других расистичких ратних злочина споро напредује. Лица на високим положајима не процесуирају се, а многи страшни ратни злочини остају некажњени.

Нису спроведене различите стратегије и акциони планови за Роме у различитим областима. Свега 6% ромске деце уписано је у предшколске установе; само 46% заврши обавезно осмогодишње основно образовање, а само 13% средње образовање. Чак два пута мање ромских девојчица него ромских дечака похађа и завршава средњу школу. Бројке за Роме који живе у насељима и посебно оних расељених са Косова¹ још су горе. Напори да се побољшају жалосни услови становања многих Рома сувише су мали, а 72% свих ромских насеља и даље је неформалног карактера. Ниједан Ром није запослен у важним деловима јавних служби, док су припадници других мањина такође изузетно мало заступљени. Незапосленост је, изгледа, нарочито висока у појединим подручјима која углавном насељавају мањине.

ЛГБТ особе се суочавају с високим нивоом предрасуда, и безбедност је за њих свакодневни разлог за забринутост.. Значајан део дискриминације врше државни службеници, а јавни службеници често не подстичу разумевање и толеранцију према ЛГБТ особама.

У овом извештају ЕКРИ захтева од српских власти да предузму мере у одређеном броју области; у том контексту, она даје низ препорука, укључујући следеће.

Србија би требало да усклади своје кривично, грађанско и управно право са препоруком о општој политици ЕКРИ бр. 7 и да да Повереници за заштиту равноправности овлашћење да покреће питања везана за дискриминацију по службеној дужности.

Скупштина и Влада би требало да усвоје правила понашања којима се забрањује говор мржње.* Поред тога, власти би требало да покрену обуку за новинаре, развију стратегију борбе против говора мржње на интернету и оснаже (само)регулацију медија у циљу спречавања говора мржње. Полиција и тужилаштво треба да именују особе за контакт са осетљивим групама, да их обуче и изграде редован дијалог с њима. Бележење, испитивање и кажњавање говора мржње и насилних злочина из мржње треба побољшати, а расистичке, хомофобне и трансфобне хулиганске групе треба забранити. Власти би требало да ефикасно спроводе Стратегију за процесуирање ратних злочина и јавно признају да масакри у Сребреници представљају геноцид.

Власти би требало да јасно расподеле одговорности и одреде финансијске и људске ресурсе за спровођење Стратегије за Роме. Похађање предшколске и школске наставе и стопе завршавања образовања треба брзо повећати; посебан нагласак треба ставити на побољшање услова становања Рома и на

¹ Свако помињање Косова, било да се ради о територији, институцијама или становништву, у овом тексту треба тумачити тако да је у у потпуној сагласности с Резолуцијом 1244 Савета безбедности Уједињених нација и да не прејудуцира статус Косова.

* Ова препорука ће бити предмет праћења у предстојећем периоду од стране ЕКРИ највише две године од објављивања овог извештаја.

запошљавање сразмерног броја особа из мањинских заједница у јавним службама.* Власти би такође требало да развију показатеље интеграције и оснаже прикупљање података о равноправности.

Власти би требало да уведу регистрована партнерства истополних парова, регулишу промену имена и пола трансродних особа, створе безбедно окружење за ЛГБТ особе и подстичу културу толеранције према њима.

НАЛАЗИ И ПРЕПОРУКЕ

I. Заједничке теме

1. Закони против расизма¹ и дискриминације²

- Кривично право

1. Процена кривичног закона Србије показује да неколико битних елемената Препоруке о општој политици ЕКРИ (ГПР) бр. 7 о националном законодавству за борбу против расизма и расне дискриминације још није уведено у српско законодавство. Чланом 317.1 српског Кривичног законика (КЗ) инкриминише се изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости међу народима и етничким заједницама које живе у Србији. Тиме се не испуњавају услови из § 18а ГПР бр. 7 у неколико аспеката: подстицање на насиље се не помиње³, а као основи дискриминације недостају боја коже, језик, држављанство, етничко порекло, сексуална оријентација и родни идентитет.⁴ Осим тога, мада изазивање мржње према појединцима и групама које живе ван Србије такође треба да буде кажњиво, ова одредба пружа заштиту само од распиривања мржње међу „народима и етничким заједницама које живе у Србији“. Подстицање на дискриминацију кажњиво је по члану 387.3 КЗ, у коме се не помиње ни читав спектар забрањених основа дискриминације наведених у § 18 ГПР бр. 7.
2. Расистичке, хомофобне и трансфобне увреде могу бити кажњене на основу члана 170. КЗ у вези са чланом 54а КЗ, према којем се мржња на основу расе, вере, националне или етничке припадности, сексуалне оријентације или родног идентитета сматра отежавајућом околношћу за обично кривично дело (§ 21 ГПР бр. 7). Члан 174 КЗ о повреди угледа неког лица по основу расе, верске, етничке или друге припадности може да се тумачи на начин који би покривао расистичке клевете (§ 18б ГПР бр. 7). Члан 387.5 КЗ инкриминише јавну претњу лицу или групи по основу расе, боје коже, вере, националности, етничког порекла или неког другог личног својства. Мада чланови 174. и 387.5 КЗ садрже отворене листе забрањених основа за дискриминацију, основи као што су боја коже, језик и држављанство не наводе се у члану 54а КЗ.
3. Чланом 387.3 КЗ забрањује се јавно изражавање идеја супериорности једне расе над другом. То није у потпуности у складу са § 18д ГПР бр. 7, према коме такође треба инкриминисати изражавање идеологије којим се потцењује или клевете нека група или лице по неком од набројаних основа. ЕКРИ поздравља чињеницу да су српске власти предузеле кораке

¹ Према препоруци о општој политици ЕКРИ (ГПР) бр. 7, „расизам“ означава веровање да разлог као што је „раса“, боја коже, језик, вера, националност или национално или етничко порекло оправдава презир према неком лицу или групи лица или схватање супериорности неке особе или групе особа.

² Према ГПР бр. 7, „расна дискриминација“ означава било какво различито поступање које се темељи на разлозима као што су „раса“, боја коже, језик, вера, националност или национално или етничко порекло, а које нема објективно и разумно оправдање

³ То није отклоњено члановима 387.4 или 344а.2 КЗ. Члан 387.4 КЗ само инкриминише ширење текстова, слика или било какво другачије представљање идеја или теорија којима се подстиче насиље, али не и друге, нарочито вербалне, облике изазивања мржње. Члан 344а.2 КЗ захтева последицу у виду стварног насиља, док подстицање на насиље није последично кривично дело. Члановима 34.2 и 121 КЗ инкриминише се позив одређеној особи или групи да изврши чин насиља, али се њима не покривају општи позиви на насиље према етничким мањинама и осталим угроженим групама, као што је препоручено у § 18а ГПР бр. 7. Погледајте такође члан 1.1а Оквирне одлуке Савета 2008/913/ Савета за правосуђе и унутрашње послове Савета ЕУ.

⁴ Статистички подаци наведени у § 19 указују на то да су неки од ових основа дискриминације, међутим, покривени у пракси.

како би Кривични законик Србије био усклађен са § 18е ГПР бр. 7, чланом 6. Додатног протокола уз Конвенцију о високотехнолошком криминалу и чланом 1.1ц Оквирне одлука ЕУ 2008/913/ Савета за правосуђе и унутрашње послове Савета ЕУ. Међутим, ЕКРИ жали што се негирање геноцида или ратних злочина кажњава само ако су ти акти признати као геноцид или ратни злочин од стране домаћих судова или Међународног кривичног суда; дакле, нови текст искључује све одлуке Међународног кривичног суда за бившу Југославију и Међународног суда правде.

4. Члан 387.4 КЗ инкриминише ширење или чињење јавно доступним, на неки други начин, текстова, слика или било каквог другог представљања идеја или теорија које подржавају или подстичу мржњу, дискриминацију или насиље против било ког лица или групе по основу расе, боје коже, верске припадности, држављанства, етничког порекла или неког другог личног својства. То није у потпуности у складу са § 18д ГПР бр. 7 јер се тиме не покривају припремне радње произвођења или чувања таквог материјала и зато јер само спомиње подстицање мржње, али не и друга дела наведена у § 18а) до е) ГПР бр. 7. Члан 346. КЗ о организовању групе која има за циљ вршење кривичних дела и члан 345. КЗ о договарању о вршењу кривичног дела нису у потпуности у складу са §18г ГПР бр 7, према којем формирање или руковођење групом која подстиче расизам треба да буде кажњиво, као и подршка таквој групи или учешће у њеним активностима.
5. Чланови 128.1, 128.2 и 387.1 КЗ у складу су са § 18х ГПР бр. 7 о инкриминисању расне дискриминације у обављању јавне функције или занимања. ЕКРИ са задовољством примећује да члан 387.2 КЗ чак штити организације које воде борбу за равноправност. Геноцид је кажњив по члану 370. КЗ (§ 19 ГПР бр. 7). Подстицање (члан 387.3 КЗ), помагање (члан 35. КЗ) или покушај (члан 30. КЗ) извршења кривичних дела кажњиви су онако како се препоручује у ставу 20. ГПР бр. 7. ЕКРИ снажно поздравља чињеницу да су власти увеле нови члан 54а КЗ 2012. године, којим се расистичка мотивација карактерише као отежавајућа околност. ЕКРИ је у више наврата истицала да је таква одредба неопходна за снажну заштиту осетљивих група од злочина из мржње.
6. У складу са § 22 ГПР бр. 7, правна лица могу се сматрати одговорним за вршење кривичних дела у складу са чланом 12. КЗ и члановима 2. и 6. Закона о одговорности правних лица за кривична дела. Санкције наведене у горепоменим одредбама могу се сматрати делотворним, сразмерним и одвраћајућим. Члановима 48. до 53. КЗ предвиђају се новчане казне и алтернативне санкције, као што су рад у јавном интересу и забрана вожње (§23 ГПР бр. 7).
7. ЕКРИ препоручује српским властима да ускладе свој кривични закон, у општим цртама, с њеном Препоруком о општој политици бр. 7; посебно би требало да (i) у све одредбе кривичног закона чија је сврха борба против расизма и нетолеранције укључе основе дискриминације као што су боја коже, језик, држављанство, етничко порекло, сексуална оријентација и родни идентитет, (ii) инкриминишу подстицање насиља, (iii) инкриминишу изазивање мржње, дискриминацију и насиље против лица или група људи који живе ван Србије, (iv) инкриминишу свако порицање, тривијализацију, оправдавање или одобравање злочина геноцида, злочина против човечности и ратних злочина и (v) инкриминишу стварање или вођење групе која подстиче расизам, подршку таквој групи и учешће у њеној активности.

- Грађанско и управно право

8. У свом претходном извештају, ЕКРИ је констатовала (§§ 22 и 25) да је Закон о забрани дискриминације (ЗЗД) Републике Србије већим делом у складу са ГПР Но. 7.⁵ У наредним пасусима, ЕКРИ ће се усредсредити на преостале недостатке.
9. Дефиниција посредне дискриминације у члану 7. ЗЗД није потпуно у складу са европским стандардима као што су §§ 1ц и 4 ГПР бр. 7 јер његова формулација наводи на закључак да се њиме покрива само стварна појава неповољног положаја,⁶ а требало би да буде могуће оспорити наводно неутралне одредбе чак и пре него што се појаве стварни неповољни положаји.⁷ Осим тога, према ЗЗД, издавање налога за вршење дискриминације⁸ и најављена намера да се врши дискриминација изгледа да се не сматрају обликом дискриминације, као што се препоручује у § 6 ГПР бр. 7. С друге стране, ЕКРИ поздравља чињеницу да члан 11. ЗЗД изричито забрањује говор мржње као облик дискриминације.⁹ Она такође позитивно прима к знању план власти да измене одредбу о посредној дискриминацији.
10. Општа забрана дискриминације у члановима 1.1, 4.2 и 8. ЗЗД примењује се према њеној формулацији, на свакога како у јавном тако и у приватном сектору, у свим областима (§ 7 ГПР бр. 7).¹⁰ ЕКРИ са задовољством примењује да Повереница за заштиту равноправности припрема измене и допуне како би се сузио обим преосталих изузетака.¹¹ Истовремено, ЕКРИ примењује да се наставља расправа о томе да ли ова општа забрана обухвата и области као што су становање или социјална заштита.¹² ЕКРИ, стога, подстиче власти да при уношењу измена и допуна у ЗЗД појасне широки опсег општих забрана примене и обим изузетака.
11. Чланом 81. Устава прописано је да Србија треба да подстиче дух толеранције и интеркултуралног дијалога у областима образовања, културе и информисања, као и да спроводи делотворне мере за унапређење узајамног поштовања, разумевања и сарадње међу свим људима који живе на њеној територији. То није у потпуности у складу са § 8 ГПР бр. 7, према којој би закон требало да изричито одреди свим јавним органима позитивну обавезу да промовишу равноправност и спречавају дискриминацију у обављању својих функција. ЕКРИ сматра да ту општу позитивну обавезу треба унети у ЗЗД или Устав.¹³
12. ЕКРИ није примила никакве информације које указују да је закон одредио јавним властима обавезу да обезбеде да странке којима додељују уговоре, зајмове, грантове или друге користи поштују и позитивно подстичу политику недискриминације (§ 9 ГПР бр. 7). Према § 10 ГПР бр. 7, закон

⁵ О вези са усклађеношћу са стандардима борбе против дискриминације ЕУ, в. ЕУ ЕЦ 2015: 56

⁶ Према члану 8. ЗЗД, посредна дискриминација постоји ако се лице или група лица [...] ставља у неповољнији положај [...].

⁷ Европска мрежа правника за равноправност (EELN) 2015: 8; ЕУ ЕЦ 2015: 56.

⁸ EELN 2015: 11.

⁹ Ова одредба би се, међутим, могла појаснити наглашавањем да друга половина члана 11. ЗЗД садржи конкретне примере забрањеног говора мржње, уп. EELN 2015: 8.

¹⁰ EELN 2015: 47 и даље.

¹¹ Повереница за заштиту равноправности 2016а: 259. Ограничења у области становања требало би укључити у ово дело.

¹² EELN 2015: 11, 56 и 58; 2. извештај ЕКРИ о Србији §§ 22 И 25; Саветодавни комитет СЕ о Оквирној конвенцији за заштиту националних мањина (АЦ ФЦНМ) 2014: 16.

¹³ В. сличну препоруку бр. 5 Поверенице за заштиту равноправности у годишњем извештају за 2015. годину, Повереница за заштиту равноправности 2015а: 258.

такође треба да обезбеди да свим жртвама дискриминације буду лако доступни судски и/или управни поступци, укључујући поступке мирења. ЕКРИ примећује да је приступ правди за жртве дискриминације озбиљно спутан услед непостојања закона о бесплатној правној помоћи.¹⁴ ЕКРИ са задовољством констатује да је нацрт закона о правној помоћи у разматрању и подстиче власти да брзо закључе законодавни поступак.

13. Према члану 20.2 Закона о раду Републике Србије, ништавне су дискриминаторске одредбе у уговорима о раду. ЕКРИ није обавештена о постојању сличног правила за колективне уговоре о раду. Осим тога, није добила никакве информације које би указивале на то да би српски закон у другим областима осим у радном законодавству, обезбедио да дискриминаторне одредбе у појединачним или колективним уговорима или споразумима и другим прописима буду ништавне (§ 14 ГПР бр. 7).¹⁵
14. Према члану 55.4 Устава, Уставни суд може забранити удружења чији је циљ кршење људских и мањинских права или изазивање расне, националне или верске мржње (§ 17 ГПР бр. 7). Активности таквих организација забрањене су и чланом 10. ЗЗД. Политичка странка која тежи остварењу тих циљева или врши такве забрањене активности такође ће бити забрањена од стране Уставног суда (чланови 37. и 4. Закона о политичким странкама). ЕКРИ није, међутим, обавештена ни о каквој додатној обавези да се спречи јавно финансирање таквих расистичких организација (§ 16 ГПР бр. 7).
15. ЕКРИ препоручује српским властима да у потпуности ускладе своје законе којима се спречава дискриминација с њеном Препоруком о општој политици бр. 7; посебно би требало да (i) омогуће да се предузимају законске мере у случајевима посредне дискриминације чак и пре него што настане стваран неповољан положај, (ii) разјасне обим опште забране дискриминације у српском Закону о забрани дискриминације, (iii) уведу законску одредбу којом се свим јавним властима намеће позитивна обавеза да подстичу равноправност и спречавају дискриминацију у обављању својих функција, (iv) усвоје закон о бесплатној правној помоћи, укључујући бесплатно заступање од стране адвоката, (v) обезбеде да све дискриминаторске одредбе у појединачним или колективним уговорима, споразумима или другим прописима буду измењене или ништавне и (vi) предвиде обавезу да спрече јавно финансирање свих организација, укључујући политичке странке, које подстичу расизам.

- Специјализована национална тела¹⁶

16. Као што је описано у последњем извештају ЕКРИ о Србији, Повереница за заштиту равноправности ослања се на чврст законски оквир. Она има висок степен независности и поседује већину функција и одговорности наведених у Начелу 3 ЕКРИ у ГПР бр. 2 о специјализованим телима за борбу против расизма и нетолеранције на националном нивоу и у §§ 24 и 52 ГПР бр. 7. Међутим, Повереница за заштиту равноправности и даље нема овлашћење да преузима случајеве дискриминације по службеној дужности. Мада члан 37. ЗЗД изричито предвиђа да Повереница за

¹⁴ В. у том погледу такође § 26 ГПР бр. 7 и с њом повезану препоруку бр. 10 у годишњем извештају Поверенице за заштиту равноправности из 2015. године, Повереница за заштиту равноправности 2015а: 258.

¹⁵ EELN 2015: 89 наводи да у Србији нема механизма који би обезбедили да уговори, колективни уговори, споразуми, интерни прописи предузећа и правила којима се регулишу независна занимања, професије, радничка удружења или удружења послодаваца не буду у сукобу с начелом равноправног поступања.

¹⁶ Независни органи којима је изричито поверена борба против расизма, ксенофобије, антисемитизма, нетолеранције и дискриминације по основу етничког порекла, боје коже, држављанства, религије и језика (расна дискриминација), на националном нивоу.

заштиту равноправности може прегледати поднете доказе и саслушати лица којих се дати случај тиче, закон јој, нажалост, не даје овлашћење да захтева достављање докумената и других елемената нити да одузима такве документе и елементе (§§ 24 и 52 ГПР бр. 7).

17. ЕКРИ препоручује српским властима да Повереници за заштиту равноправности дају овлашћења да преузима случајеве дискриминације по службеној дужности и да захтева подношење докумената и других елемената, као и да одузима такве документе и елементе.

18. У свом претходном извештају, ЕКРИ је констатовала да постоји потреба да се повећа независност Заштитника грађана (омбудсмана), који је одговоран за бављење питањима дискриминације од стране државних органа. Године 2015. Комесар Савета Европе за људска права изразио је озбиљну забринутост због извештаја који указују да су поједини политичари и неки медији у Србији покушали да баце сумњу на независност и морални углед омбудсмана. Такође је поменуо извештаје према којима је омбудсмана и његове саветнике министар одбране спречио да обаве инспекцију Војне службе безбедности, што се спроводило у оквиру мандата омбудсмана.¹⁷ Током посете Србији, ЕКРИ је добила информације које су указивале на то да ти проблеми нису били решени.¹⁸ Подсећајући обе стране на Начело 7 своје ГПР бр. 2, ЕКРИ сматра да би власти и јавни званичници требало да се усредсреде на суштину извештаја и препорука омбудсмана и да избегну угрожавање независности те институције.

2. **Говор мржње**¹⁹

- **Подаци**

19. У Србији не постоје свеобухватни статистички подаци о говору мржње. Према Стратегији превенције и заштите од дискриминације из 2013. године, доступни подаци из различитих извора указују да су међуетнички инциденти, укључујући говор мржње, још увек релативно чести, мада се њихов број смањује последњих година.²⁰ Према статистичким подацима тужилаштва, кривичне пријаве због говора мржње подигнуте су против 216 особа у периоду од 1. јануара 2011. до 30. маја 2016. године. Од тог броја, 211 пријава је поднето на основу члана 317. КЗ, три на основу члана 387. КЗ, а две на основу члана 174. КЗ. Од тог броја, 207 пријава тичало се националног или етничког порекла жртава, пет њихове верске припадности²¹, једна њиховог држављанства, а једна њихове сексуалне оријентације. Мета већине кривичних дела били су Роми и лезбејке у геј, бисексуалне или трансродне (ЛГБТ) особе. Против 106 лица подигнута је оптужница, а 41 лице је осуђено. Још 138 пријава поднето је због расистичког (20) и хомофобног и трансфобног (118) високотехнолошког криминала.²² Ти случајеви су довели до осуде 20 лица према члану 138. КЗ, три лица према члану 317. КЗ и једног лица према члану 387. КЗ.

¹⁷ CommDH 20156.

¹⁸ В. нпр. Balkan Insight 2016а и ц; Информер 2016 и Нунс 2016а.

¹⁹ Овај одељак бави се расистичким и хомофобним/трансфобним говором. За дефиницију „говора мржње“, в. § 6 преамбуле ГПР бр. 15 ЕКРИ о борби против говора мржње и Препоруке бр. Р (97) 20 Комитета министара државама чланица о „говору мржње“ усвојене 30. октобра 1997.

²⁰ Влада 2013: 21.

²¹ 22 случаја регистрована као говор мржње везан за национално или етничко порекло такође су се односила и на верску припадност. Од укупно 27 случајева код којих је основ била верска припадност, у 12 случајева мета су били муслимани, у 7 католици, у 5 Јеховини сведоци, а у 3 Јевреји.

²² Кривична дела против ЛГБТ особа регистрована су у складу с чланом 138. КЗ о угрожавању сигурности других.

Полицијски статистички подаци, које је објавила ОЕБС-ова Канцеларија за демократске институције и људска права (ОДИХР) за период до 2015. године садрже нешто веће бројке.²³ Године 2015, Савет за штампу утврдио је 20 кршења одредаба Етичког кодекса о дискриминацији и говору мржње.²⁴ Повереница за заштиту равноправности нема посебне статистичке податке о говору мржње, већ је обавестила ЕКРИ да је у 2015. години издала 35 упозорења у вези са говором мржње у медијима.

20. Анкета коју је Повереница за заштиту равноправности спровела у 2012. и 2013. години указала је на значајне нивое уврежене социјалне дистанце која се односи на одређени број осетљивих група. Међу испитаницима, 80% не би желео да има ЛГБТ особу у породици, 57% се тако изјаснило о лицима албанског порекла, 53% о Ромима, 45% о азилантима, 41% о лицима хрватског, а 40,9% о лицима бошњачког порекла. Међу малим бројем испитаних особа које припадају етничким мањинама, две трећине Бошњака и једна трећина Рома одговорило је да не би ступили у брак с припадником српске популације.²⁵

- Расизам у јавном говору

21. ЕКРИ је веома забринута због сталног раста говора мржње у српском јавном дискурсу, који је појачан широким медијским извештавањем. У 2015. години Комесар Савета Европе за људска права приметио је да је постала уобичајена пракса да високи јавни званичници вербално нападају новинаре, називајући их „издајницима“ и „страним плаћеницима“ који делују против српских интереса.²⁶ После таквих напада често следи краћи или дужи период демонизације од стране неких медија.²⁷ Мета таквих „ловова на вештице“ често су политички противници и активисти за људска права који раде на случајевима ратних злочина.²⁸ У септембру 2016, једна таква кампања за последицу је имала десетине претњи смрћу на интернету против два новинара по основу њихове наводне етничке припадности.²⁹
22. Поред тога, бројни саговорници обавестили су ЕКРИ да су регионалне тензије на простору бивше Југославије нагло порасле последњих месеци.³⁰ Према посматрачима, националистичка реторика и распрострањена употреба термина као што су страни плаћеници, издајници, страни агенти, шпијуни и „Шиптари“³¹ у текућем јавном дискурсу подсећа на говор мржње какав се користио пре недавних ратова у региону.³² С тим у вези, публикације са националистичким и чак расистичким садржајем и даље привлаче велику пажњу.³³ Дошло је до поновног буђења подршке за

²³ Канцеларија за људска и мањинска права Републике Србије 2016; ОЕБС, ОДИХР 2016.

²⁴ Заштитник грађана 2016а: 6. 11 случајева односило се на медије који нису прихватили пуну надлежност Савета.

²⁵ Центар за слободне изборе и демократију (CeSID) 2012: 7 и даље.; Повереница за заштиту равноправности 2015: 20 и даље. Последњи резултати не делују као репрезентативни подаци.

²⁶ CommDH 2015а: § 145 ; Заштитник грађана 2015: 129.

²⁷ Заштитник грађана 2015: 11 и 2016: 7 са конкретним примером.

²⁸ Balkan Insight 2016б.

²⁹ Представник ОЕБС-а о слободи медија 2016; Нунс Прес 2016б. Међу новинарима овај притисак често доводи до самоцензуре (в. § 27 у наставку).

³⁰ В. нпр. „Фајненшел Тајмс“ 2016, ВВС 2016, Balkan Insight 2016ц. Пошто је овај извештај намењен српским властима, он се усредсређује на говор мржње који потиче из Србије.

³¹ Повереница за заштиту равноправности 2015: 98. „Шиптар“ је погрдан назив за Албанце.

³² В. нпр. Balkan Insight 2016ц; Нунс Прес 2016ц.

³³ У том контексту, Меморандум Српске академије наука и уметности из 1986. године помиње се неколико пута. За дубљу анализу основних узорка говора мржње против ЛГБТ особа, в. Стакић 2011.

идеологе Другог светског рата, профашистичке групе и лица која су оптужена или осуђена за геноцид и расистичке ратне злочине и која се јавно приказују у позитивном светлу. У порасту је и исламофобија. Испитаници у анкети наведени у § 20 верују да су политичке партије, влада, скупштина, медији и судство главни извори овакве нетолеранције и дискриминације. Влада се сматра највише дискриминаторском институцијом и уједно и кључем за решавање тог проблема.³⁴

23. Очигледан пример говора мржње представљају изјаве тадашњег премијера Ивице Дачића дате два дана пре Параде поноса 2013. године.³⁵ Након тога, по одлуци Поверенице за заштиту равноправности, г. Дачић је одржао састанак са представницима организације која је поднела главни приговор Повереници за заштиту равноправности а који су га обавестили о ситуацији ЛГБТ особа у Србији.³⁶ У марту 2014. године, Радомир Почуча, тадашњи портпарол противтерористичке јединице Министарства унутрашњих послова (МУП), отворено је позвао фудбалске хулигане да користе насиље како би саботирали догађај који је невладина организација „Жене у црном“ организовала на петнаестогодишњицу злочина над албанским цивилима на Косову. На његов позив одговорено је претећим скупом сазваним испред канцеларија те НВО. Када је позван пред Виши суд у Београду, г. Почуча је изјавио медијима да је био на линији фронта у Украјини.³⁷ Кад је реч о увредљивим изјавама о Ромима које је дао председник месне заједнице Сирча 17. јула 2014. године³⁸, и Повереница за заштиту равноправности и Виши суд у Београду утврдили су да оне представљају озбиљан облик дискриминације и да мора да се уздржи од поновног давања сличних изјава, као и да о сопственом трошку објави пресуду и извињење у дневном листу са националном дистрибуцијом.³⁹
24. Са позитивне стране, ЕКРИ са задовољством истиче да од високих државних званичника редовно стижу позиви на толеранцију, посебно према ЛГБТИ особама и да готово да не постоји јавни говор мржње против избеглица у Србији.⁴⁰ Током своје теренске посете јужној српској општини Прешево, делегација ЕКРИ такође је приметила позитивне напоре нове, млађе генерације политичара да развију боље међуетничке односе.

- **Расизам у медијима и на интернету**

25. Године 2011. Радио-телевизија Србије (РТС) извинила се гледаоцима широм бивше Југославије због своје улоге главног пропагандног оруђа Слободана Милошевића током 1990-их година.⁴¹
26. Међутим, медији и даље преносе говор мржње од стране политичара и других јавних личности, појачавајући тиме његово дејство. Запаљиви

³⁴ CeSID 2012: 35 и Албански институт за међународне студије 2013: 59 и даље.

³⁵ Г. Дачић је изјавио: „Не треба улазити у другу крајност и додворавати се њима. [...] Хомосексуалци имају иста права као и други грађани, али немојте да ми причате да је то нормално кад није. Ако је то нормално, зашто смо онда изузеци? Не осећам мржњу према њима, само не могу да прихватим да је то нормално зато што то није природно“.

³⁶ Повереница за заштиту равноправности 2015: 120.

³⁷ CSO Коалиција за процену испуњености обавеза ОЕБС-а 2015: 94; YUCOM 2016. Пријаве су поднете против укупно 12 лица за кривична дела против ове НВО.

³⁸ „Сирча преживљава јако тешке тренутке. Ни земљотрес, ни поплаве нису Сирчу толико деградирале као ово насељавање косовских Рома. Ми нисмо расисти, али једноставно са њима не можемо заједно живети, јер нам се нарушава мир. [...] Ми са њима не можемо да се мешамо“.

³⁹ Повереница за заштиту равноправности 2016: 180; EELN 2015: 97.

⁴⁰ Посматрачи, међутим, страхују да та ситуација може да се промени с обзиром на то што многе избеглице више нису у стању да једноставно прођу кроз Србију и да стога велики број њих може бити принуђен да затражи азил у Србији. У том контексту, в. § 20.

⁴¹ Гардијан 2011.

речник који се користи у медијима додатно доприноси повећању тензија између етничких група у земљи и региону.⁴² У вези са референдумом одржаним у суседној Републици Српској у септембру 2016. године⁴³, представник ОЕБС-а за слободу медија истакао је да су медији како у Босни и Херцеговини тако и у Србији објавили низ чланака у којима се говори о претњи од новог оружаног сукоба у Босни и Херцеговини и око ње те је позвао све заинтересоване стране да избегавају да користе било какав језик који могао довести до додатног ескалирања ситуације.⁴⁴

27. Према аналитичарима, многи медији боре се за комерцијални опстанак након њихове недавне приватизације, што доводи до све веће „таблоидизације“ штампаних медија и повећања броја ријалити емисија на телевизији.⁴⁵ Оба тренда доприносе ширењу запаљивог језика и говора мржње. У недавној анкети, 54% новинара навело је непрофесионално извештавање и недостатак одговарајућег образовања као највеће проблеме с којим се њихова професија суочава. Осим тога, 28% њих изразило је забринутост због претњи и уцена, 41% је повремено доживело цензуру, а 49% је одговорило да су они или њихове колеге повремено примењивали аутоцензуру.⁴⁶
28. Медији често откривају етничко порекло или верску припадност лица осумњичених за кривична дела. У 2015. години, Повереница за заштиту равноправности забележила је 69 случајева у којима је откривање етничког порекла или других личних карактеристика осумњичених криминалаца од стране медија довело до жалбе у области јавног информисања и медија.⁴⁷ Са позитивне стране, недавна Парада поноса, одржана 2016. године, била је боље медијски покривена него претходних година, иако су се у извештајима истицали трошкови велике полицијске заштите тог догађаја, као да се тиме инсинуирало да су за то одговорне ЛГБТ особе.
29. Говор мржње се све више шири преко интернета. Бројни саговорници обавестили су ЕКРИ да је у порасту говор мржње чија су мета осетљиве групе на интернет форумима и друштвеним мрежама. Одељење за високотехнолошки криминал МУП-а утврдило је, нпр., да је 30 особа претило организаторима Параде поноса 2015. године и постављало поруке говора мржње на социјалним мрежама. Такође су честе поруке са антисемитским и исламофобним садржајем.⁴⁸ У многим случајевима, поруке са оваквим говором мржње могу се постављати анонимно, што отежава истрагу. Према недавној студији о дигиталном насиљу, две трећине свих средњошколаца најмање је једном било изложено дигиталном насиљу, укључујући говор мржње. У студији се такође истиче да постоји јака веза између дигиталног и „традиционалног“ насиља.⁴⁹

- **Екстремистичке групе и расизам у спорту**

30. Према тврдњама власти, последњих година Уставни суд је распустио две екстремистичке и расистичке групе. Међутим, изгледа да је једна од њих,

⁴² В. нпр. Заштитник грађана 2016: 186; Албански институт за међународне студије 2013: 58.

⁴³ Република Српска је један од два административна ентитета који чине Босну и Херцеговину.

⁴⁴ Представник ОЕБС-а за слободу медија 2016.

⁴⁵ Nyman-Metcalf К. и др. 2015 : 8 и даље.

⁴⁶ Заштитник грађана 2015: 10.

⁴⁷ Повереница за заштиту равноправности 2016: 276. 21 од тих случајева тича се сексуалне оријентације, 17 родног идентитета, а 11 држављанства или етничког порекла.

⁴⁸ Београдски центар за људска права 2016: 58 и 326; Фондација за политичка, економска и друштвена истраживања (SETA) 2015: 457 и даље.

⁴⁹ Повереница за заштиту равноправности 2016: 40; Уницеф 2013: 8.

„Образ“, још увек активна; та организација је покушала да организује демонстрације против ЛГБТ Параде поноса 2016. године.⁵⁰ У последње време добијају на замаху други екстремистички покрети засновани на идеологијама које се противе равноправности и поштовању различитости.⁵¹

31. ЕКРИ је посебно забринута због деловања фудбалских навијачких група, које су укључене у незаконите и криминалне активности.⁵² Како тврде посматрачи, постоје јаке везе између насилних навијачких група и десничарских организација које су, пак, повезане са националистичким политичарима и организованим криминалом.⁵³ ЕКРИ је обавештена да је неколико стотина присталица фудбалског клуба Црвена Звезда из Београда отпутовало у Нови Пазар, град углавном насељен људима бошњачке националности, на утакмице одржане 27. марта и 28. августа 2016. Током обе утакмице навијачи Црвене Звезде скандирали су песме, укључујући „Ој, Пазару нови Вуковару, а Сјенице, нова Сребренице“ и „Убиј! Закољи! да Турчин не постоји!“, и носили заставе, симболе и слике лица и група окривљених за „етничко чишћење“ током Другог светског рата. Навијачи су били у пратњи полицајаца, који су одлучили да не интервенишу у вези с тим расистичким понашањем, упркос његовом кривичном значају. ЕКРИ је такође добио извештаје о говору мржње фудбалских навијача усмереног на Роме. Поред тога, било је извештаја да су притисци и претње екстремистичких фудбалских навијача главни разлог за укидање ЛГБТ Параде поноса 2011. године.⁵⁴ Српски хулигани такође су више пута скандирали „Нож, жица, Сребреница“, песму којом се велича геноцид у Сребреници.⁵⁵ Неопходне реакције на те активности обрађене су у §§ 55 и даље овог извештаја.

- **Реакције на говор мржње** ЕКРИ сматра да је потребно одлучно деловање ради супротстављања уоченом порасту говора мржње. ЕКРИ стога са задовољством примећује предложене мере у областима као што су превенција, процесуирање и улога медија које су се нашле у Стратегији превенције и заштите од дискриминације из 2013. године и Акционом плану из 2014. за спровођење те стратегије.⁵⁶ Спровођење превентивних мера представља први корак у одрживом сузбијању пораста говора мржње (уп. § 4 ГПР ЕКРИ бр. 15). У том смислу, власти би требало да уведу и оснаже обавезно образовање на свим нивоима образовања о људским правима, праву на равноправност и забрани говора мржње и дискриминације. То образовање треба да покрије застрашујуће последице говора мржње у недавној историји, укључујући геноцид, као и чињеницу да ислам, јудаизам и хришћанство произлазе из заједничких извора и поштују истог Бога.⁵⁷ Треба наставити и са акцијама подизања свести о тим питањима усмереним на ширу јавност.

33. ЕКРИ поздравља чињеницу да је Скупштина Србије у процесу усвајања кодекса понашања којим ће се забранити употреба говора мржње од стране њених чланова и обезбедити санкције за прекршиоце. ЕКРИ сматра да и влада треба да усвоји сличан кодекс понашања са делотворним

⁵⁰ Европски центар за непрофитно право 2016: 24.

⁵¹ Заштитник грађана 2016: 8.

⁵² Заштитник грађана 2015: 11.

⁵³ В. нпр. ВВС 2010; Културни Центар Дамад Нови Пазар 2015: 41.

⁵⁴ Opendemocrasy 2013.

⁵⁵ Трост Т. и Ковачевић Н. 2014: 117; Културни Центар Дмад Нови Пазар 2015: 28; уп. такође Balkan Insight 2014ц.

⁵⁶ Влада 2013 и 2014.

⁵⁷ Међуверска толеранција такође треба да буде обавезан део верске наставе.

механизмима за спречавање и кажњавање употребе говора мржње. Оба кодекса понашања треба да предвиде мере обуке, недвосмислену осуду кршења од стране високих представника државе, као и суспензију и друге санкције за кршење њихових одредаба (§ 6 ГПР бр. 15). Штавише, политички лидери требало би да активно промовишу међуетничка пријатељства и деескалацију етничких тензија у земљи и региону.

34. ЕКРИ препоручује да Скупштина Србије и Влада Србије усвоје кодекс понашања којим се забрањује употреба говора мржње, предвиђа суспензија мандата и друге санкције за кршење њихових одредаба и успостављају делотворни канали за извештавање.
35. Што се тиче медија, ЕКРИ са занимањем примећује да је у последњих неколико година успостављен оквир (само)регулације са циљем спречавања и кажњавања употребе говора мржње. Чланом 75. Закона о јавном информисању из 2014. године прописује се да се идејама, мишљењем, односно информацијама, које се објављују у медијима не сме подстицати дискриминација, мржња или насиље [...], без обзира на то да ли је објављивањем учињено кривично дело. Према члану 51. Закона о електронским медијима из 2014. године, регулатор (РЕМ) стара се да програмски садржај пружаоца медијске услуге не садржи информације којима се подстиче, на отворен или прикривен начин, дискриминација, мржња или насиље.
36. У 2012. и 2013. години, два главна професионална удружења новинара усвојила су Етички кодекс, у чијој се тачки IV. 1 наводи да се новинари морају супротставити свима који крше људска права или се залажу за било коју врсту дискриминације, говор мржње или подстицање на насиље. Према тачки V.4, новинар мора бити свестан опасности од дискриминације коју могу да шире медији и учиниће све да избегне дискриминацију засновану, између осталог, на раси, полу, старости, сексуалном опредељењу, језику, вери, политичком и другом мишљењу, националном или друштвеном пореклу.⁵⁸ Године 2012. основан је Савет за штампу, укључујући Комисију за жалбе, чија надлежност покрива штампу, интернет медије, укључујући новинске портале без штампаних издања, и новинске агенције. Након пријема жалбе, ова Комисија одлучује да ли је прекршен поменути Етички кодекс новинара Србије, где спадају и случајеви који укључују медијске актере који нису признали његову надлежност.⁵⁹
37. ЕКРИ са жаљењем примећује честе, озбиљне повреде Етичког кодекса и сматра да је интензивна стална обука за новинаре од кључног значаја за побољшање поштовања његових стандарда.⁶⁰ Посебну пажњу треба посветити околностима у којима је дозвољено откривати информације о етничком и верском пореклу осумњичених лица, односно само ако то има легитимну сврху, као што је у случају потернице (уп. §§ 20 и 88 ГПР ЕКРИ бр. 11).
38. ЕКРИ препоручује српским властима да започну интензивну обуку за новинаре о Етичком кодексу новинара, коју би могли да спроведу, нпр. Савет за штампу, регулаторно тело за електронске медије и Повереница за заштиту равноправности.
39. ЕКРИ такође са жаљењем констатује да систем (само)регулације не функционише исправно. РЕМ и организација која јој је претходила ретко су предузимали мере борбе против све веће употребе говора мржње у електронским медијима; Санкције су изrekli само у два случаја, једном

⁵⁸ 1881 Удружење новинара Србије 2013.

⁵⁹ Савет за штампу 2013: 1.

⁶⁰ Савет за штампу 2013: 1 и даље.

2011. године и други пут 2016. године, и то тек услед великог притиска јавности. Верује се да је општи недостатак деловања резултат политичког утицаја, коме доприноси ограничена де факто независност РЕМ-а.⁶¹

40. Савет за штампу у последњих неколико година прима све већи број жалби (109 у 2015, 80 у 2014. и 71 у 2013. години). У 2015. години утврдио је кршење у 60 случајева и објавио 36 јавних писама медијским субјектима који нису прихватили његову надлежност. Одредбе Етичког кодекса о дискриминацији и говору мржње прекршене су у 20 случајева. Међутим, неколико медијских актера одбило је да објави одлуке Савета за штампу. Зато што не може да изда никакве друге санкције и нема овлашћење да делује по службеној дужности, Савет за штампу многи сматрају сувише слабир. Према медијском мониторингу, велики број кршења Етичког кодекса није решаван.⁶²
41. Упркос чињеници да говор мржње у медијима представља тежак облик дискриминације (члан 13.3 ЗЗД) и упркос томе што је у 2015. години било укупно 35 случајева, Повереница за заштиту равноправности издала је само упозорења уместо снажних санкција.⁶³
42. ЕКРИ препоручује (i) да власти обезбеде пуну независност Регулаторног тела за електронске медије (РЕМ) и да се уздрже од вршења било каквог политичког утицаја на то тело, (ii) да Савет за штампу добије овлашћење да преузима предмете по службеној дужности, (iii) да власти обезбеде да одлуке Савета за штампу буду пропраћене финансијским санкцијама, као што су, на пример, смањивање јавних субвенција, (iv) да РЕМ, Савет за штампу и Повереница за заштиту равноправности преузму све случајеве говора мржње у медијима, (v) да те институције изричу делотворне, сразмерне и одвраћајуће санкције (vi) и да своје одлуке представе широкој јавности.
43. Што се тиче говора мржње на интернету, ЕКРИ примећује да је уобичајено да корисници могу анонимно да остављају коментаре. Осим тога, многи оператери вебсајтова не проверавају коментаре пре њиховог објављивања на мрежи и не уклањају систематски случајеве говора мржње. ЕКРИ стога сматра да Повереница за заштиту равноправности, регулаторна тела и друге заинтересоване стране, као што су новинарска удружења, треба да развију стратегију борбе против говора мржње на интернету. То може обухватати израду стандарда за оператере вебсајтова, подстицање оператора да усвајају етичке кодексе, обезбеђивање да оператери помоћу делотворних процедура мониторинга спречавају објављивање говора мржње и брзо уклањају постојећи говор мржње, као и увођење одговарајуће обуке. Мреже друштвених медија треба обавезати да спречавају и уклањају говор мржње са својих сајтова путем саморегулације и, ако је потребно, путем државне регулације. Школе би такође требало више пажње да обраћају малтретирању међу ученицима на интернету и да развијају мере за спречавање и борбу против те врсте говора мржње.

⁶¹ Медијска посматрачница за југоисточну Европу 2015: 2; Nyman-Metcalf К и др. 2015: 12 и даље. Случај из 2011. године тиче се изјаве певачице Маје Николић у ријалити ТВ програму да „мрзи Јевреје“. Маја Николић је затим избачена из емисије на захтев организације претходнице РЕМ-а (Balkan Insight 2011б). Други случај тичао се исламофобних изјава, SETA 2015: 460 и ЕУ Е3 2016: 20 и даље.

⁶² Nyman-Metcalf К. и др.. 2015: 4; Заштитник грађана 2015: 14 и 2016: 6 и 186; Савет за штампу 2013: 2.

⁶³ За примере в. Повереница за заштиту равноправности 2016: 97 и даље. И Повереница за заштиту равноправности и Савет за штампу одлучили су, нпр. да употреба термина „Шиптар“ представља кршење ЗЗД и Етичког кодекса, SETA 2015: 456.

44. На крају, полиција, а посебно Одељење за борбу против високотехнолошког криминала, ЗЗД, удружења новинара, невладине организације и друге заинтересоване стране требало би да редовно прате говор мржње на интернету и обезбеде да се говор мржње на интернету и говор мржње у другим медијима пријављује надлежним органима.
45. ЕКРИ препоручује да српске власти развију стратегију борбе против говора мржње на интернету, без задирања у уређивачку независност медија.
46. И поред неколико позитивних помака, ЕКРИ са жаљењем примећује да се кривични правосудни систем још увек не бори ефикасно против говора мржње. Пре свега, ЕКРИ је обавештена да постоји висок ниво тзв. непријављивања: многе жртве не пријављују говор мржње полицији или другим надлежним органима.⁶⁴ У циљу решавања тог проблема, потребно је одредити полицајце и тужиоце који ће бити специјализовани за истраге говора мржње и злочина из мржње. С обзиром на то да се говор мржње све више шири на интернету, ти службеници би требало да имају стручна знања и техничка средства за делотворно вођење истрага; такође треба да буду у блиском контакту са Одељењем МУП-а за борбу против високотехнолошког криминала. Додатна обука о поступању у случајевима говора мржње и злочина из мржње треба да се усредсреди на та лица.
47. Друго, групе цивилног друштва пријавиле су да полиција није увек отворена за пријем жалби везаних за инциденте говора мржње, нарочито у вези с Ромима и ЛГБТ особама.⁶⁵ Осим тога, чланови угрожених група често нису свесни где и како да се жале на такве инциденте. Службеници специјализовани за говор мржње и злочине из мржње стога треба да успоставе редован дијалог и сарадњу с припадницима одговарајућих угрожених група. Те групе би требало да обухвате Роме, друге етничке и верске мањине, ЛГБТ особе, као и новинаре. Редовни контакти с тим групама предуслов су за развијање међусобног поверења и разумевања потребног да се обезбеди брзо и делотворно извештавање и реаговање на говор мржње (§§ 18 и 67 ГПР бр. 11).
48. ЕКРИ је обавештена да је у том погледу постигнут одређен напредак. У четири града су одређени полицајци као контакт особе за ЛГБТ заједницу. Осим тога, Канцеларија за људска и мањинска права организује полугодишње састанке о злочинима из мржње уз учешће различитих заинтересованих страна. Тужилаштва су успоставила пет информационих канцеларија за жртве и сведоке, а Одељење за борбу против високотехнолошког криминала све више се усредсређује на говор мржње на интернету. На југу Србије, где је створена мултиетничка полиција запошљавањем знатног броја људи албанског порекла (§ 17 ГПР бр. 11), боље функционише извештавање о говору мржње и злочинима из мржње. Особе за контакт у полицији такође треба да буду одређене за ромске заједнице које живе широм земље и за друге етничке и верске мањине. Обавезу стварања и одржавања таквих структура треба по могућству увести у законодавство, нпр. у оквиру текуће реформе закона о националним мањинама.
49. ЕКРИ поново поздравља чињеницу да је Повереница за заштиту равноправности такође надлежна за борбу против говора мржње у складу са чланом 11. ЗЗД и подстиче њену канцеларију да у потпуности користи ту надлежност. У том циљу, Повереница за заштиту равноправности треба

⁶⁴ В. нпр. Геј стрејт алијанса 2015.

⁶⁵ Што се тиче ЛГБТ особа, Повереница за заштиту равноправности, у свом годишњем извештају за 2015. годину наводи анкете које указују на неприхватљив ниво предрасуда међу полицајцима, Повереница за заштиту равноправности 2015: 69.

да буде укључена у дијалог између полиције, тужилаштва и осетљивих група.

50. ЕКРИ препоручује да српска полиција и тужилаштво одреде, у целој земљи, особе за контакт са осетљивим групама које су мета говора мржње и злочина из мржње. Те особе за контакт треба да добијају сталну обуку о истрагама говора мржње и злочина из мржње и изграђују и одржавају, заједно са Повереницом за заштиту равноправности, редован дијалог с тим групама да би се обезбедило адекватно извештавање, истрага и процесуирање говора мржње.
51. Треће, примена постојећих одредаба кривичног, грађанског и управног права против говора мржње није делотворна. Упркос широким активностима обуке, многи полицајци и даље мало знају о дискриминацији, а показују и висок степен социјалне дистанце према осетљивим групама.⁶⁶ У том контексту, ЕКРИ узима позитивно у обзир развој новог приручника и планира да у 2017. години организује обавезну обуку за све полицијске службенике на препознавање дискриминације и реаговању на њу. Правосуђе и даље пати од неефикасности.⁶⁷ Статистички подаци о случајевима говора мржње непотпуни су и не садрже детаљне информације о сваком пријављеном случају (в. §§ 12 и 68 и даље у ГПР бр. 11).⁶⁸ Осим тога, ти статистички подаци не објављују се у довољно честим интервалима, нпр. једном месечно. Поред тога, кривичне истраге регистрованих случајева често се споро спроводе и не постоји транспарентност исхода тих истрага. То се посебно односи на области говора мржње на интернету, где број случајева говора мржње расте огромном брзином. И поред неколико мера обуке за правосуђе, веома мали број случајева стиже пред суд, а изречене санкције нису ни делотворне нити имају снажан ефекат одвраћања.
52. ЕКРИ препоручује српским властима да установе и воде систем за бележење и праћење расистичких, хомофобних и трансфобних инцидената и меру у којој се ти инциденти износе пред тужиоце и коначно квалификују као расистичка, хомофобна или трансфобна кривична дела. Полиција и службе тужилаштва треба да истраже све пријављене случајеве говора мржње брзо и темељно и да раде на њиховом ефикасном и одвраћајућем кажњавању. У области грађанског права, недостатак бесплатне правне помоћи (в. § 12) отежава примену ЗЗД. Према изворима цивилног друштва, Повереница за заштиту равноправности ретко користи своје овлашћење да обавезе починиоце да се извине за своје поступке. Грађанске парнице чији је предмет говор мржње и дискриминација такође се одвијају веома споро.⁶⁹ Као резултат тога, постоји веома мало судске праксе, широј јавности познато је мало стратешких случајева, а ЕКРИ није обавештена ни о једном случају у којем је жртва расистичког, хомофобног или трансфобног говора мржње добила надокнаду.⁷⁰
54. ЕКРИ препоручује да Повереница за заштиту равноправности и Заштитник грађана наставе да помажу жртвама говора мржње како би се случајеви изнели пред судове.

⁶⁶ В. резултате студије „Однос полиције према дискриминацији“ сажето приказане у Геј стрејт алијанса 2015.

⁶⁷ Уп. Савет Европе CommDH 2015: §§ 40 и даље.

⁶⁸ У погледу питања заштите података, која се често наводе као препрека бележењу статистичких података у области расизма, в. ЕКРИ 2007с.

⁶⁹ В. нпр. Повереница за заштиту равноправности 2016: 177 и даље. Позитиван изузетак, међутим, јесте случај антициганизма који се помиње у § 23.

⁷⁰ EELN 2016: 81 и даље.

55. Потребно је одлучније деловање полиције, тужилаштва и других органа у борби против говора мржње који потиче од расистичких организација и, нарочито, од расистичких навијачких група (уп. § 31).⁷¹ То питање од нарочитог је значаја имајући у виду улогу коју су расистичке и насилне групе фудбалских навијача играле у избијању недавних ратова у региону. Посматрачи истичу да су насилни сукоби између навијачких група снажно утицали, па чак и убрзали предратну кризу и да су многи припадници навијачких група Црвене Звезде формирали и учествовали у паравојним организацијама које су касније биле непосредно ангажоване у ратовима.⁷²
56. ЕКРИ није добила никакве информације о полицијским истрагама у складу са члановима 317.1 и 387.3 КЗ о говору мржње уоченом током поменутих фудбалских утакмица у Новом Пазару. ЕКРИ сматра да снажно присуство полиције на фудбалским утакмицама треба да се користи за откривање и уклањање расистичких симбола и транспарената, недозвољавања приступа спортским теренима особама које носе расистичке симболе или транспаренте, брзо интервенисање како би се зауставило расистичко понашање, укључујући певање расистичких песама, искључивање расистички настројених особа из спортских догађаја, документовање и обезбеђивање доказа говора мржње и накнадно идентификовање свих лица која преузимају водећу улогу у таквом понашању (§§ 5 до 10 ГПР ЕКРИ бр. 12). Друга правна средства, као што су правила о распуштању расистичких организација, члан 10. ЗЗД (в. § 14) и члан 346. КЗ (в. § 4), такође треба применити на расистичке навијачке групе.
57. ЕКРИ снажно препоручује да власти предузму непосредне мере да истраже, процесуирају и кажњавају расистичко понашање навијача. Надаље препоручује да власти предузму мере да забране расистичке спортске навијачке клубове.

3. Расистичко и хомофобно/трансфобно насиље

- Подаци, обим и реаговање на појаву

58. Званични статистички подаци указују на смањење броја расистичких, хомофобних и трансфобних инцидената у последњих пет година, а посебно у 2016. години: 56 случајева је регистровано 2011. године, 39 случајева 2012. године, 24 случаја 2013. године, 32 случаја 2014. године, 33 случаја 2015. године и девет случајева до јула 2016. године. Групе које су најчешћа мета јесу Роми и ЛГБТ особе. Недавно истраживање показује да се насиље над ЛГБТ особама недовољно пријављује и да је реални ниво хомофобног и трансфобног насиља много виши него што то говоре званични статистички подаци: 23% анкетираних српских ЛГБТ особа пријавило је да је претрпело физичко насиље.⁷³ Трансродне особе су посебно погођене злочинима из мржње, највероватније зато што је њих лакше идентификовати.⁷⁴
59. Високи нивои хомофобије и трансфобије и с њима повезано насиље редовно долазе до изражаја на ЛГБТ парадама поноса. У 2010. години, током прве Параде поноса која је одржана у Београду од 2001. године, више од 100 људи је повређено током насилних сукоба између полиције и ултрадесничарских демонстраната, који су покушали да наруше одржавање манифестације. Поред тога, нападнута је и канцеларија Заштитника грађана и готово сви прозори су разбијени. Преко 100 људи је

⁷¹Како власти тврде, било је 30 истрага о изазивању мржње на спортским догађајима од 2010. године, што ЕКРИ не сматра довољним с обзиром на обим говора мржње на спортским догађајима.

⁷² Чоловић 2000 : 373 и даље. Опендемоцрацу 2013.

⁷³ NDI 2015: 11. 43% починилаца били су пролазници, 29% хулигани, а 14% колеге из школа.

⁷⁴ Уп. студију сажето приказану у Повереница за заштиту равноправности 2016: 53.

притворено због насилног понашања.⁷⁵ Као резултат тога, Параде поноса су забрањиване наредне три године, а поново су отпочеле тек 2014. године, и то поново под великом полицијском заштитом. Кривични поступци и даље трају. ЛГБТ особе често су жртве насиља у домаћинству које укључује чланове породице.⁷⁶ Групе цивилног друштва недавно су отвориле телефонску линију за помоћ жртвама хомофобног и трансфобног насиља, где се такође прикупљају подаци о злочинима из мржње.

60. Злочини из мржње над Ромима и њихова покривеност у медијима представљају даље значајне изазове у Србији. У протеклих пет година регистровано је 38 случајева антициганистичких злочина из мржње: 8 у 2011. години, 11 у 2012. години, 3 у 2013. години, 8 у 2014. години, 6 у 2015. години и 2 до октобра 2016. године.⁷⁷ Према групама цивилног друштва, непријављивање је такође значајан проблем у вези са антициганистичким злочинима из мржње. У једном недавном непријављеном случају, снимљеном на видеу, ромски дечак претучен је након пуштања музике у јавном простору. Низ злочина из мржње догодио се непосредно након фудбалске утакмице између Србије и Албаније која је одржана у Београду 14. октобра 2014. Током утакмице изнад стадиона летео је дрон који је носио заставу тзв. „велике Албаније“. Како власти тврде, тај инцидент изазвао је 67 случајева увреда и напада на радње које припадају људима албанског порекла. У неким случајевима, чак су запаљене и зграде. Већина напада догодила се 14. и 15. октобра 2014. године; број напада брзо је смањен након тога као резултат мера заштите полиције.⁷⁸ У 28 случајева, поднете су кривичне пријаве, а у 8 случајева је покренут прекршајни поступак.
62. ЕКРИ сматра да су питања која треба решавати у вези са процесуирањем насилних злочина из мржње слична онима која су већ обрађена у вези са кривичним делом говора мржње (§§ 46 и даље.): осим недовољног пријављивања, ЕКРИ је обавештена о одређеном броју случајева где истрага није отворена.⁷⁹ ЕКРИ је посебно забринута због тога што од његовог увођења 2012. године, члан 54а КЗ о отежавајућим околностима није примењен ни у једном од случајева наведених у §§ 58 до 61, упркос томе што су канцеларије тужилаштва издале обавезна упутства о том питању у децембру 2015. У том смислу, ЕКРИ се позива на праксу Европског суда за људска права, према којој државни органи који истражују насилне инциденте морају предузети све разумне кораке не би ли утврдили да ли су ти инциденти били расно мотивисани и да ли су мржња или предрасуде на основу етничког порекла одиграли какву улогу.⁸⁰ Полиција и тужилаштво такође морају да примењују ова начела на случајеве хомофобних и трансфобних злочина из мржње. На крају, ЕКРИ сматра да су казне изречене за злочин из мржње преблаге: у многим случајевима изричу се казне од само 200 или 300 евра, а починиоци се не региструју као осуђени криминалци.⁸¹

⁷⁵ Заштитник грађана 2011: 28.

⁷⁶ За податке до 2014. в. Геј стрејт алијанса 2015.

⁷⁷ Ови бројеви, које су власти поднеле делегацији ЕКРИ током посете Србији, разликују се незнатно од бројева наведених у CommDH 2015: §77.

⁷⁸ Пријављено је да су поједине жртве затражиле полицијску заштиту одмах након утакмице, али да је тај захтев одбијен у том тренутку.

⁷⁹ Нпр, након физичког напада на две трансродне особе на југу Србије у октобру 2015. године, полиција је изјавила да се обична повреда неће кривично гонити по службеној дужности.

⁸⁰ Начова и други против Бугарске [GC], Бр. 43577/98 и 43579/98, 6.7.2005, §§ 160 до 168; Динк против Турске, бр. 2668/07, 6102/08, 30079/08, 7072/09 и 7124/09, 14.09.2010, § 81.

⁸¹ Позитиван изузетак је недавно изречена казна шестомесечног затвора за злочин из мржње чија су мета били Роми.

63. ЕКРИ понавља препоруке већ дате у §§ 50 и 52. Она сматра да специјализовани полицајци и тужиоци треба да обезбеде да се истраге покрећу по службеној дужности у свим случајевима злочина из мржње, посебно када постоје докази који указују на могућу примену члана 54а КЗ. Тужилац у оптужници треба изричито да се позове на члан 54а КЗ. Службеници полиције и тужилаштва специјализовани за говор мржње и злочине из мржње треба да примају сталну обуку о истрази злочина из мржње (уп. § 50).

64. ЕКРИ препоручује да полиција и тужилаштво обезбеде да истраге буду отворене у свим случајевима расистичког, хомофобног и трансфобног насиља, нарочито када постоје докази који указују на могућу примену члана 54а Кривичног законика о отежавајућим околностима. Тужиоци у оптужницама треба изричито да се позову на члан 54а КЗ.

- Процесуирање злочина из мржње почињених током протеклих ратова

65. ЕКРН дубоко жали због спорог напретка у процесуирању и кажњавању геноцида и других расистичких ратних злочина (§§ 19 и 21 ГПР бр. 7) почињених током недавних ратова. Комесар Савета Европе за људска права и ОЕБС недавно су закључили да друштвено-политичко окружење није погодно за правилну истрагу случајева ратних злочина, да број истрага опада, да се појединци на високим положајима не процесуирају и да многи озбиљни злочини остају некажњени. ЕКРИ са задовољством примећује да је 2015. године ухапшено осам оптужених у вези са злочинима у Сребреници почињених 1995. године и да је српски суд за ратне злочине закључио свој први случај у вези са Сребреницом у фебруару 2016. године изрицањем казне за ратни злочин у трајању од 10 година затвора.⁸² Такође сматра да је позитивно то што је 27. априла 2016. године Влада усвојила Националну стратегију за процесуирање ратних злочина.⁸³

66. Мада са задовољством констатује извињења за масакре у Сребреници од стране Скупштине 2010. године и председника 2013. године, ЕКРИ жали због чињенице да ниједним од та два извињења није изричито признато да ти масакри представљају геноцид, као што су то установили међународни судови.⁸⁴ Поред тога, етничке мањинске групе истичу да није извршена систематска чистка оружаних снага које су учествовале у злочинима почињеним током ратова.⁸⁵ Оне се такође жале да потоњи злочини почињени с могућим расистичким мотивима нису правилно истражени. На пример, није познато да ли је након могућег расистичког оружаног напада на канцеларије једног министра бошњачког порекла 2009. године покренута истрага и, ако јесте, какав је био њен исход. Као резултат тог недостатка транспарентности истраге и последичне стварне или претпостављене некажњивости, људи који припадају различитим етничким

⁸² Мисија ОЕБС-а у Србији 2015: 12 и даље.; Balkan Insight 2016д.

⁸³ Влада 2016а.

⁸⁴ Међународни суд правде (ICJ), Босна и Херцеговина против Србије и Црне Горе, 26.02.2007, Извештаји ICJ 2007, 43; Међународни кривични трибунал за бившу Југославију (ICTY), Тужилац против Радована Караџића, IT-95-5/18-T, 24.03.2016. Године 2010, Скупштина Србије донела је следећу декларацију: „Народна скупштина Републике Србије најоштрије осуђује злочин извршен над бошњачким становништвом у Сребреници јула 1995. године, на начин утврђен пресудом Међународног суда правде, као и све друштвене и политичке процесе и појаве који су довели до формирања свести да се остварење сопствених националних циљева може постићи употребом оружане силе и физичким насиљем над припадницима других народа и религија, изражавајући при том саучешће и извињење породицама жртава због тога што није учињено све да се спречи ова трагедија.“ Дана 25. априла 2013. године председник Томислав Николић извинио се за масакр у име државе и њеног народа, The Telegraph 2013.

⁸⁵ У том погледу, в анализу припадности окривљених у Мисији ОЕБС-а у Србији 2015: 17.

заједницама и даље живе у страху од могућности новог таласа злочина из мржње. Такође доживљавају понашање и поступке тешко наоружаних војних снага у близини границе у Прешеву као застрашивање. Делегација ЕКРИ била је сведок таквог понашања током теренске посете.

67. У том контексту, ЕКРИ сматра да би политички лидери званично требало да признају да масакри почињени у Сребреници представљају геноцид. Пошто је такво признање неопходна компонента делотворног спречавања поновног међуетничког говора мржње и насиља (в. у том смислу такође § 18е ГПР бр. 7), ЕКРИ поздравља недавне иницијативе у том смислу. ЕКРИ такође сматра да би српске власти требало да спроводе јасније и строже политике у вези са процесуирањем ратних злочина на расној основи и да правосућу обезбеде потребне људске и друге ресурсе за поспешивање и делотворно закључивање поступака кривичног гоњења и изрицање казни за ратне злочине.
68. ЕКРИ препоручује српским властима да делотворно спроводе Националну стратегију за процесуирање ратних злочина и јавно признају да су масакри у Сребреници представљали геноцид.

4. Политике интеграције

- Подаци

69. Према попису из 2011. године, 12,9% становништва Србије изјаснило се да припада некој етничкој мањини, а извештај садржи податке о 21 различитој етничкој групи са више од 2 000 припадника. Ту спадају, поређани по бројности, етнички Мађари (253 899); Роми (147 604⁸⁶, процена Савета Европе је 600 000); Бошњаци (145 278); Хрвати (57 900); Словаци (52 750); Црногорци (38 527); Власи (35 330); Румуни (29 332); Бугари (18 543); Албанци (5 809)⁸⁷; и други. До краја 2011. године, 17 590 странаца добило је привремене дозволе боравка, а до септембра 2016. године мање од 100 лица добило је избеглички статус или супсидијарну заштиту.⁸⁸
71. Србија с правом фокусира своју политику интеграције на Рома: Роми су најугроженија група у Србији, а ситуација око 23 000 Рома расељених са Косова нарочито је тешка.⁸⁹ Истовремено, политике интеграције неопходне су и за друге етничке, верске и језичке мањине и за мигранте, укључујући мали, али растући број азиланата и избеглица. Пошто се питањима која се односе на очување идентитета историјских мањина баве специјализовани механизми мониторинга Савета Европе, ЕКРИ ће се усредсредити на потребу за политиком њихове социјалне интеграције.

⁸⁶ Број особа које су се изјасниле као Роми на попису из 2011. године знатно је виши него на претходном попису. ЕКРИ позитивно прима к знању чињеницу да је било ангажовано 700 Рома анкетара и координатора који су спровели попис у многим, али не у свим ромским насељима.

⁸⁷ Попис из 2011. године бојкотовала је већина албанског становништва у општинама Бујановац и Прешево. У претходном попису из 2002. године, 61 647 лица изјаснило се да припада албанској мањини.

⁸⁸ Влада 2013: 75; Београдски центар за људска права 2016: 13.

⁸⁹ CommDH 2015: 53 и даље.; UNHCR 2016.

- **Роми**

72. У марту 2016. године српске власти су усвојиле нову Стратегију за социјално укључивање Рома и Ромкиња (2016-2025). То је најновији у низу стратешких докумената о интеграцији Рома. ЕКРИ поздравља то што је документ добро структуриран, садржи јасну анализу и циљеве и покрива кључна питања интеграције, као што су образовање, запошљавање, становање и здравље. У неким, али, нажалост, не у свим областима, документ садржи квантификоване циљеве и показатеље за мерење напретка. У погледу оцене интеграционих политика за Роме, ЕКРИ позитивно примећује да су сада доступни одређени подробен подаци захваљујући сарадњи власти са организацијама као што је Уницеф. Међутим, с обзиром да су постојећи подаци фрагментирани и неажурирани, ЕКРИ сматра да власти треба да у потпуности преузму одговорност за генерисање поузданих података о равноправности на годишњем нивоу.⁹⁰
74. Постојећи подаци показују један велик корак напред: према Уницефу, број нерегистрованих Рома и Рома који немају документа а који су у ризику од апатридије смањен је са 30 000 на око 2000; данас их без извода из матичне књиге рођених нема више од 700. Како су регистрациони документи и лични документи предуслов за приступ многим јавним службама и социјалним давањима, тај напредак је довео до знатног побољшања животних услова новорегистрованих Рома.⁹¹ Власти такође истичу да је 30 000 ромске деце вакцинисано, да је 1 300 ромске деце уписано у предшколске установе, а да је 16 330 Рома добило здравствену књижицу.
75. Независно од тога, оцена у следећим ставовима, нажалост, показује значајне недостатке у спровођењу ранијих стратегија и акционих планова. Пошто се спровођење у прошлости није правилно одвијало, ЕКРИ је веома забринута због чињенице да у време њене посете Србији у септембру 2016. године још увек није био донет буџет за спровођење нове стратегије, да одговорности за остваривање њених циљева нису били јасно утврђени и да није била уведена снажна јединица и процедура мониторинга.⁹² Такође није постојао већи нагласак на Ромима пореклом с Косова, међу којима 98% не могу да задовоље ни своје основне нутритивне потребе и углавном зависе од помоћи УНХЦР-а. У том контексту, ЕКРИ са задовољством констатује да су, након њене посете Србији, власти покренуле развој акционог плана и финансијског плана, као и успостављање координационог органа за спровођење стратегије.
76. ЕКРИ препоручује српским властима да одреде централне, покрајинске и локалне власти које би биле одговорне за остваривање циљева и спровођење одговарајућих мера стратегије за Роме, да одреде неопходне људске и финансијске ресурсе за њихову реализацију, да успоставе снажну процедуру и структуру мониторинга и да се постарају да се испуне специфичне потребе Рома расељених са Косова.
77. У наредним пасусима нагласак се ставља на три дела акционог плана како би се илустровала тренутна ситуација. Што се тиче првог дела, област образовања, ЕКРИ примећује да је само 6% ромске деце узраста од 3 до 5,5 година уписано у предшколско образовање (у поређењу са око 50% у укупној популацији). То је јасно у противречју с чланом 13. Закона о предшколском васпитању и образовању, према коме деца из осетљивих

⁹⁰ Влада 2016б: 17. В. у том смислу <http://inkluzijaroma.stat.gov.rs/en>.

⁹¹ В., међутим, Заштитник грађана Војводине 2015 у вези са „наменским“ изводима из матичне књиге рођених и уп. CommDH 2015: 58 и даље.

⁹² Стална конференција ромских удружења грађана – Лига Рома 2016: 2.

група имају приоритет при упису у предшколске установе. У наредни обавезни Припремни предшколски програм уписано је само 63% ромске деце (у односу на 98% код већинског становништва); међу ромском децом која живе у сиромаштву, ова цифра је само 46%.⁹³ Осим тога, за децу са ромским као матерњим језиком, овај програм очигледно прекратко траје да би довољно овладали српским или другим језицима наставе.⁹⁴

78. Стопа похађања основне школе код ромске деце порасла је последњих неколико година са 74% на 88% у 2013. години⁹⁵. Међутим, јаз у односу на укупну популацију остаје значајан, а само 46% ромске деце заврши свих осам разреда основне школе (у поређењу са 88% укупне популације).⁹⁶ Двоструко мање ромских девојчица него ромских дечака похађа средњу школу; неки од разлога за то јесу рани и принудни брак, као и снажна усмереност на домаћинство. Иако се број ромских ученика у средњем образовању удвостручио у последњих неколико година, свега 13% свих ромских дечака и 7% свих ромских девојчица завршило је средње образовање (у поређењу са 69% укупне популације).⁹⁷ Процент Рома који заврше високо образовање готово је једнак нули (укупна популација 13%). Седам процената ромске деце погођено је сегрегацијом,⁹⁸ а Роми су и даље презаступљени у специјалном образовању, често због недовољног владања језиком наставе.⁹⁹ И у том случају, ситуација оних који живе у ромским насељима још је гора. Свега 69,1% деце узраста за полазак у школу полази у први разред, а само 22% похађа средњу школу или више или високо образовање.¹⁰⁰
79. ЕКРИ сматра да сматра да је (рано) образовање Рома кључно питање за одрживу интеграцију Рома. Деца из осетљивих група као што су ромска деца треба да стекну неопходне вештине и добар ниво владања будућим језиком наставе пре поласка у основну школу. ЕКРИ стога веома поздравља и подржава препоруку у Стратегији за смањење сиромаштва да се размотри увођење обавезног предшколског образовања ради постизања успешне интеграције угрожене деце у редовни систем образовања. Од појачаног улагања у обавезно предшколско образовање имаће користи деца из свих осетљивих група, а посебно ромска деца која живе у ромским насељима. ЕКРИ је веома свесна чињенице да још нема довољно предшколских установа широм земље. Нове установе, међутим, треба отворати као приоритет у ромским насељима или близу њих, јер постојећи, изражени недостатак таквих установа у тим местима представља структурну дискриминацију.
80. ЕКРИ препоручује да српске власти значајно и на годишњем нивоу повећавају стопу похађања предшколских установа међу ромском децом, а посебно међу оном која живе у ромским насељима. Истовремено, власти треба да им обезбеде да довољно савладају будући језик наставе пре поласка у основну школу.

⁹³ Уницеф 2014: 17; 2012: 2.

⁹⁴ Влада 2016б: 22.

⁹⁵ Република Србија 2013: 299; према Уницефу 2014: 18, 84,9% деце која живе у ромским насељима похађала су основну школу 2014. године.

⁹⁶ Према Уницефу 2014: 17, стопа завршавања основне школе износи 93,4% а у насељима српских Рома 64%.

⁹⁷ Фондација Секретаријата Декаде инклузије Рома 2015: 61; Уницеф 2014: 18.

⁹⁸ Фондација Секретаријата Декаде инклузије Рома 2015: 61; Стална конференција ромских удружења 2015: 2; PRAXIS 2016: 3.

⁹⁹ Фондација Секретаријата Декаде инклузије Рома 2015: 60 и даље.

¹⁰⁰ Уницеф 2014: 18.

81. У области школовања, различити чиниоци који доприносе незадовољавајућим резултатима добро су документовани у стратегији за Роме.¹⁰¹ ЕКРИ са задовољством констатује да су у различитим пројектима и иницијативама развијене добре праксе за унапређење школовања Рома. Педагошки асистенти помажу при упису ромске деце у школу, а мобилни тимови у 20 општина брзо интервенишу у случају непохађања наставе. Педагошки асистенти пружају посебну подршку ромским ученицима који се суочавају са тешкоћама током школовања. ЕКРИ сматра да те успешне моделе сада треба имплементирати у целој земљи. Најбоље праксе – нпр. брза интервенција у случају непохађања наставе - треба да буду укључене у подзаконске акте о образовању, а школски инспектори треба да помогну да се оне спроводе. С обзиром на посебан значај образовања за одрживу интеграцију, ЕКРИ сматра да власти треба генерално да дају већи приоритет остваривању циљева стратегија за Роме у области образовања. У циљу превазилажења јаза у имплементацији у овој области, власти би требало да коригују конкретне циљне вредности за повећање уписа у школе и подизање стопе завршавања школа међу Ромима, те да брзо повисе те показатеље према нивоу већинског становништва и тиме обезбеде поштовање законске обавезе о обавезном основном образовању за Роме.
82. ЕКРИ препоручује да се власти, посебно школске власти, усредсреде на циљ 5.1 акционог плана за Роме како би се обезбедило потпуно укључивање ромске деце у предшколско, основно и средње образовање, да брзо спроведу с тим повезане мере и да коригују амбициозне циљеве за кључне показатеље, попут повећања стопа уписа и завршавања школе у основном и средњем образовању.
83. Што се тиче друге области интеграције, становања Рома, ЕКРИ са жаљењем примећује да су учињени напори сувише мали по обиму да би се побољшали жалосни услови становања десетина хиљада Рома. Раније је избројано 593 сегрегираних ромских насеља са више од 100 становника, од којих су чак 72% била неформална насеља. 37% свих ромских домаћинстава нема одговарајући приступ пијаћој води код куће (у поређењу са 8% укупне популације), 67% их није повезано на канализациони систем, 11% нема напајање електричном енергијом, 49% мора да кува јело на огњишту од дрва, просечан број соба по особи износи 0,63 (у односу на 1,13), постојеће ромске стамбене јединице генерално су лошег квалитета, а многе се налазе у одвојеним, удаљеним и неуредним насељима; само 32% Рома има имовинска документа за своје домове (у поређењу са 90%).¹⁰²
84. С обзиром на обим недостатака и структурну дискриминацију у овој области, ЕКРИ сматра да политички лидери, надлежна министарства и локалне власти треба да учине велики напор да отклоне ову неприхватљиву ситуацију, нпр. спровођењем препорука о одговарајућем становању које је у свом недавном извештају дао специјални извештач УН.¹⁰³ Што се тиче стратегије за Роме, ЕКРИ сматра да је могућ брз напредак у спровођењу мера везаних за циљеве 5.2.2, 3 и 4 стратегије

¹⁰¹ Следеће треба поменути као важне чиниоце за ниску стопу уписа у школу и високу стопу раног напуштања школе: предрасуде и дискриминација у школи; толерисање нередовног похађања школе упркос одредбама о обавезном образовању; недостатак стручне подршке; сиромаштво; потреба да се деца ангажују у раду; лоши услови у домаћинству; недостатак новца за уџбенике, одећу и друге трошкове повезане са школом; рано ступање у брак; родитељи који нису убеђени у предности образовања; и недовољна сарадња између школа и родитеља. Влада 2016: 22 и даље.; CARE Serbia 2011.

¹⁰² За додатне појединости, в. Влада 2016б: 41 и даље. и 2013: 26; CommDH 2015: § 63; Фондација Секретаријата Декаде инклузије Рома 2015: 62 и даље.

¹⁰³ Специјални извештач УН о одговарајућим условима становања 2016.

просторног планирања, легализације ромских кућа и побољшања јавне инфраструктуре за ромске домове и насеља. У том смислу ЕКРИ позитивно прима к знању континуирано мапирање инфраструктурних потреба у ромским насељима које врши Министарство за инфраструктуру. Поред тога, недавно је усвојена национална стратегија социјалног становања, а град Београд је усвојио акциони план за пресељење неформалних насеља како би се поштовали међународни и национални стандарде у случају исељавања и расељавања. Новим законом о становању из децембра 2016. такође се побољшава заштита у случају пресељења. Да би се постигао напредак у циљевима 5.2.5 и 6 стратегије за Роме на побољшању стандарда становања и изградњи социјалних стамбених јединица, требало би у већем обиму тражити средства од међународних донатора, као што су Савет Европске банке за развој и ЕУ. У том смислу, ЕКРИ позитивно прима к знању развој прве серије пројеката везаних за становање у 20 пилот општина, у складу са Инструментом ЕУ за претприступну помоћ (ИПА) из 2013. године. Нови ИПА из 2017. године такође ће ставити нагласак на социјално становање.

85. ЕКРИ препоручује српским властима да и даље стављају посебан нагласак на остваривање циљева и мера везаних за становање Рома у одељку 5.2 стратегије за Роме и да у ту сврху траже средства од међународних донатора.

86. У области запошљавања, посебан нагласак треба ставити на регрутовање сразмерног броја државних службеника из редова малог али растућег броја добро образованих Рома како би се осигурала сразмерна заступљеност (циљ 3.6 стратегије за Роме). ЕКРИ сматра да је позитивна дискриминација посебно потребна у овој области да би се окончала структурна дискриминација која се очитује у чињеници да ниједан Ром није запослен у важним установама јавних служби те ЕКРИ стога упућује на препоруку дату у § 91 овог извештаја. Да би се спровеле одговарајуће законске одредбе¹⁰⁴, треба институционализовати функције као што су ромски координатори¹⁰⁵, здравствени медијатори Роми, ромски асистенти у предшколским установама, припремним програмима и школама и ромски саветници и координатори; броју од приближно 300 Рома који већ раде у тим областима треба даље обезбедити одрживе радне услове. Државна управа, укључујући министарства, такође треба да запошљава Роме. Остваривање тог циља донело би додатну корист интегрисања у особље државних служби са солидним знањем о ситуацији и остваривим решењима за многе проблеме с којима се Роми суочавају.

- Друге етничке, верске и језичке мањине и мигранти

87. Што се осталих мањина тиче, ЕКРИ ће се усредсредити на мали број питања. Пре свега, ЕКРИ сматра да је важно прикупити податке о равноправности у вези са условима живота различитих мањина у земљи. Такви подаци су неопходни за праћење и процену да ли су и у којим областима оне подвргнуте дискриминацији. Статистички подаци о жалбама које има Повереница за заштиту равноправности указују на дискриминацију у области рада, здравства и јавних услуга.

88. С тим у вези, ЕКРИ са забринутошћу констатује да незапосленост изгледа нарочито висока у појединим областима претежно насељеним мањинама. Док је, према властима, укупна стопа незапослености у 2015. години износила 17,7%, ЕКРИ је обавештена од стране цивилног друштва да незапосленост у неким општинама са високим процентом становништва

¹⁰⁴ Члан 77.2 Устава, члан 21. Закона о заштити права и слобода националних мањина и члан 9. Закона о државним службеницима.

¹⁰⁵ В. питања Удружења координатора за Роме 2016.

албанског или бошњачког порекла достиже 60% и чак 70%. ЕКРИ жали да власти немају разврстане податке о незапослености за те општине¹⁰⁶ и сматра да би требало прикупити те и друге етничке податке. Истовремено, она скреће пажњу властима на међународне стандарде развијене у тој области.¹⁰⁷

89. ЕКРИ препоручује да српске власти развију систем показатеља интеграције и оснаже прикупљање података о равноправности, при том осигуравајући начела тајности, добровољне самоидентификације и информисаног пристања. Те податке треба користити да би се унапредила интеграција и смањила дискриминација мањина у областима као што су образовање и запошљавање. У исто време, ЕКРИ подстиче власти да стимулишу привредне активности у тим областима, да привуку послодавце тим општинама¹⁰⁸ и да признају дипломе добијене у суседним земљама и на универзитетима на Косову и Метохији.¹⁰⁹ С тим у вези, делегација ЕКРИ је током теренске посете општини Прешево, која је претежно насељена лицима албанског порекла, приметила отвореније и конструктивније ставове код млађе генерације домаћих политичара и покрајинских власти (в. такође § 24). Њихова усредсређеност на решавање конкретних, практичних проблема доприноси побољшању економске и опште ситуације лица која припадају мањинама. ЕКРИ сматра да би други органи власти, представници мањина и савети мањина требало да се надахну тим позитивним приступом важном питању међуетничког сарадње. На крају, власти би требало да ставе посебан нагласак на запошљавање знатног броја људи који припадају мањинама у свим гранама јавних служби (в. такође § 86), као што су опет прописали у Акционом плану за остваривање права националних мањина. Треба да поставе нумеричке показатеље за постизање тог циља, и могу да користе владање језицима мањина као критеријум избора при процедурама запошљавања. У том контексту ЕКРИ позитивно прима к знању нови Закон о запосленима у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе, који омогућава такве позитивне мере.
91. ЕКРИ препоручује властима да дају висок приоритет запошљавању сразмерног броја Рома и припадника других мањина у државној служби и да им обезбеде да имају користи од једнако стабилних радних услова као и други државни службеници.
92. Многи случајеви дискриминације могу се избећи ако људи из свих делова хетерогених и мултиетничких друштава науче више од једног језика. ЕКРИ стога сматра да власти треба да обезбеде да сви људи, а нарочито лица мањинског порекла, стекну знање већинског језика на нивоу матерњег језика, а да, у исто време, могу да науче и у пракси користе регионалне или мањинске језике.¹¹⁰ У том контексту, такође је веома важно да се уклоне дискриминаторски садржаји из уџбеника и да се замене застарели

¹⁰⁶ Власти су обезбедиле податке на регионалном нивоу. За Пчињски округ, где живи највише Албанаца, и за Рашки округ, где је удео Бошњака највећи, ти подаци указују на стопе незапослености од 15,8% односно 21,6%. Овај потоњи број је други највиши у свим округима.

¹⁰⁷ В. ЕКРИ 2007с и ЕУ ЕЗ 2013.

¹⁰⁸ У контексту запошљавања, ЕКРИ поново наглашава пример добре праксе интеграције знатног броја особа албанског порекла у мултиетничкој полицији на југу земље.

¹⁰⁹ О недавном закључивању споразума о узајамном признавању диплома које су издали универзитети на Косову и Метохији, в. Влада 2015: 12.

¹¹⁰ В. Преамбулу Европској повељи за регионалне и мањинске језике. Према тврдњама власти, 561 502 деце похађало је наставу на једном од девет различитих језика националних мањина у основним школама у 2016/2017. Још њих 11 509 учило је један од 14 језика националних мањина као изборни предмет.

уџбеници на језицима мањина.¹¹¹ Поред тога, ЕКРИ скреће пажњу властима на друге препоруке дате у својој Препоруци о општој политици бр. 10 о борби против расизма и дискриминације у школи и кроз образовање.

II. Теме специфичне за Србију

1. Препоруке за предстојећи период четвртог циклуса

93. Прва препорука за предстојећи период у другом извештају ЕКРИ о Србији била је да власти оснаже институцију Повереника за заштиту равноправности обезбеђујући да она има људске и финансијске ресурсе за ефикасно функционисање. ЕКРИ са задовољством констатује да је канцеларији Поверенице за заштиту равноправности обезбеђено 12 додатних чланова особља и да се у јесен 2016. године преселила у нове, одговарајуће просторије. Стога сматра да је ова препорука сада у потпуности спроведена.
94. Што се тиче реализације друге препоруке за предстојећи период – да се обезбеди интензивирање обуке која се пружа правосуђу о питањима расизма и расне дискриминације како би се, између осталог, обезбедила боља пракса изрицања казни за расистичке злочине – власти су обавестиле ЕКРИ да је организована даља обука и да су обрађена додатна побољшања у Акционом плану за поглавље 23. преговора о приступању ЕУ. Међутим, ЕКРИ сматра да још увек не постоји систематски приступ обуци правосуђа о говору мржње и злочинима из мржње и да та обука још није довела до приметног побољшања у пракси изрицања казни за расистичка кривична дела (в. §§ 47 и даље овог извештаја). ЕКРИ стога сматра да ова препорука није у потпуности спроведена.
95. ЕКРИ је у својим закључцима о Србији констатовала да је трећа препорука за предстојећи период – о издавању личних докумената за Роме – у потпуности спроведена.

2. Политике за борбу против дискриминације и нетолеранције према ЛГБТ особама¹¹²

- Подаци

96. У Србији не постоје званични подаци о ЛГБТ особама, њиховим животним условима и дискриминацији коју трпе. Истраживања показују да су предрасуде према ЛГБТ особама широко распрострањене¹¹³: 80% укупне популације не би желело да има ЛГБТ особу за суседа, а само 18% наводи да зна и комуницира с неком ЛГБТ особом. 26% кажу да би, након што би открили да им је пријатељ или комшија ЛГБТИ особа, престали да комуницирају с њим или њом; 24% би покушали да пронађу лек за њега/њу. 72% ЛГБТИ особа у Србији рекло је да су биле психички злостављане, 51% су биле дискриминисане, а 23% њих је претрпело физичко насиље.¹¹⁴ Безбедност је свакодневна брига за ЛГБТ особе, која снажно утиче на њихове животе.¹¹⁵ У том контексту, 63% српских геј мушкараца разговарало је у прошлости о самоубилачким мислима (23,9% од укупног броја становника), а 9% тренутно размишља о самоубиству.¹¹⁶

¹¹¹ Уп. Влада 2013: 29.

¹¹² За терминологију, в. дефиниције дате у CommDH 2011.

¹¹³ В. такође §§ 20 и 59.

¹¹⁴ NDI и др. 2015; в. такође § 20 овог извештаја.

¹¹⁵ Влада 2013: 41.

¹¹⁶ Pinknews 2013.

- Законодавство и политике

97. Циљ Стратегије превенције и заштите од дискриминације за 2013-2018. и одговарајућег акционог плана јесте да се обезбеди поштовање уставног начела недискриминације и да се сузбије висок ниво предрасуда. Они садрже мере за унапређење законодавног оквира, за борбу против дискриминаторске праксе и структурне дискриминације, као и за подстицање културе толеранције у широј јавности.¹¹⁷
98. ЕКРИ са задовољством констатује да Стратегија предвиђа обимне законске измене. Пре свега, ЕКРИ сматра да сексуалну оријентацију и родни идентитет треба увести као забрањене основе дискриминације у свим одредбама кривичног закона о говору мржње и насилним злочинима из мржње (в. препоруку у § 7) и да сексуална оријентација треба да буде укључена у списак забрањених основа дискриминације у члану 5. недавног закона о полицији.¹¹⁸ Опште превентивно дејство таквих амандмана било би снажан сигнал широј јавности да су свако насиље и говор мржње према ЛГБТ особама неприхватљиви. Истовремено, такве измене и допуне веома би јасно показале полицији и тужилаштву да треба ставити посебан нагласак на хомофобне и трансфобне злочине из мржње и да све наводе о таквим кривичним делима треба темељно истражити.
99. У области грађанског права, ЕКРИ са задовољством примећује да акциони план садржи, под 4.3.2, меру израде закона о регистрованим партнерствима за истополне парове до краја 2017. године. Почетни предлог је представило цивилно друштво,¹¹⁹ а јавна расправа одржана је 2015. године. ЕКРИ сматра да је такво законодавство од великог значаја за остваривање права ЛГБТ особа на равноправност и подстиче власти да поштују временски оквир за спровођење те мере.
100. За трансродне особе од великог је значаја да имају приступ медицинском поступку промене пола. Такође би требало донети законски пропис о промени имена и пола на брз, транспарентан и приступачан начин. ЕКРИ стога позитивно прима к знању меру ове стратегије да се у законодавство укључе ефикасне процедуре за ова питања; у исто време, ЕКРИ скреће пажњу властима на међународне стандарде у овој области и на тренд да се те промене омогућују без наметања мера које дубоко ремете право трансродних особа на приватни и породични живот, као што је операција промене пола, захтевни хормонски третман, стерилизација, развод и обиман психијатријски преглед.¹²⁰
101. ЕКРИ препоручује да власти у оквиру својих стратегија борбе против дискриминације спроводе мере за увођење регистрованих партнерстава за истополне парове и за регулисање промене имена и пола трансродних особа у оквиру планираних рокова.
102. Имајући у виду значајан потенцијал за породично насиље и друге облике насиља над ЛГБТ особама, ЕКРИ сматра да власти треба да ставе посебан нагласак на унапређење личне безбедности ЛГБТ особа. Школе, универзитети, војне снаге и друге снаге безбедности треба да буду свесни малтретирања и да стварају безбедно окружење у коме младе ЛГБТ особе добијају информације, помоћ и заштиту који су им потребни у посебно тешкој фази обелодањивања своје сексуалне оријентације или родног идентитета. Подизање свести о ХИВ-у треба поново интензивирати, као и

¹¹⁷ Влада 2013: 13 и 39 и даље.

¹¹⁸ Gayten 2016.

¹¹⁹ Београдски центар за људска права 2016: 329.

¹²⁰ Европски суд за људска права 2016; Савет Европе, Комитет министара 2010; в. такође недавни закон из те области у Данској, Малти и Норвешкој.

успоставити довољан број склоништа у којима ЛГБТ особе, а посебно трансродне особе, могу наћи сигурно место, посебно током обелодањивања своје сексуалне оријентације или родне транзиције.

103. Статистика показује да значајан део дискриминације над ЛГБТ особама врше државни службеници који припадају полицији, војсци, здравственим службама и правосуђу; дискриминација у школи је такође честа.¹²¹ Та врста нетолеранције нарочито је погубна јер често дубоко ремети лични и породични живот ЛГБТ особа; такође се сматра тешким обликом дискриминације према члану 13.2 ЗЗД. У том контексту, ЕКРИ позитивно прима к знању значајан број мера обуке за полицију и социјалне раднике о проблемима ЛГБТ особа. Истовремено, сматра да такву обуку треба наставити и проширити на друге секторе, као што су здравствене службе и војска. Власти би требало да уведу ЛГБТ питања у обавезне школске програме, да уклоне хомофобне и трансфобне садржаје из уџбеника и обезбеде да се наставници и социјални радници у школама сензибилизују и обуче о ЛГБТ питањима.
104. На крају, ЕКРИ изражава жаљење што јавни службеници не доприносе увек циљу ове стратегије да се подстиче култура толеранције према ЛГБТ особама. Истакнут пример говора мржње бившег премијера већ је поменут у § 23.¹²² С друге стране, такође постоје знаци побољшања, као што је недавно именовање отворено геј министарке. Ослањајући се на то, ЕКРИ сматра да највиши представници државе треба да постану стални узор у погледу унапређења ставова према ЛГБТ особама. Покретање дијалога с верским лидерима у земљи, са циљем подстицања већег разумевања и толеранције према ЛГБТ особама, такође би представљало важан корак напред.
105. ЕКРИ препоручује да власти створе безбедно окружење за ЛГБТ особе, наставе и прошире обуку јавних службеника о ЛГБТ питањима и уведу ЛГБТ питања у обавезне школске програме, а да власти и високи представници државе постану узор понашања кад је реч о унапређивању ставова према ЛГБТ особама.

¹²¹ NDI 2015: 14.

¹²² Други недавни пример омаловажавајуће изјаве јесте изјава тренутног председника владе, а која је добила велики публицитет након ЛГБТ параде 2016. године, да би радије отишао на свадбу сина бившег министра одбране него што би се придружио Паради поноса пошто на свадби има више гостију, Институт за медије и различитости 2016.

ПРЕПОРУКЕ ЗА ПРЕДСТОЈЕЋИ ПЕРИОД

Две конкретне препоруке за које ЕКРИ од власти Србије захтева приоритетно спровођење јесу следеће:

- ЕКРИ препоручује да Скупштина Србије и Влада Србије усвоје кодекс понашања којима се забрањује употреба говора мржње, предвиђа суспензија мандата и друге санкције за кршење њихових одредаба и успостављају делотворни канали за извештавање.
- ЕКРИ препоручује да власти дају висок приоритет запошљавању сразмерног броја Рома и припадника других мањина у државној служби и да им обезбеде да имају користи од једнако стабилних радних услова као и други државни службеници.

ЕКРИ ће најкасније у року од две године од објављивања овог извештаја спровести процес праћења активности у предстојећем периоду у вези са овим двама препорукама.

СПИСАК ПРЕПОРУКА

Положај препорука у тексту извештаја приказан је у заградама.

1. (§ 7) ЕКРИ препоручује српским властима да ускладе свој кривични закон, у општим цртама, с њеном Препоруком о општој политици бр. 7; посебно би требало да (i) у све одредбе кривичног закона чија је сврха борба против расизма и нетолеранције укључе основе дискриминације као што су боја коже, језик, држављанство, етничко порекло, сексуална оријентација и родни идентитет, (ii) инкриминишу подстицање насиља, (iii) инкриминишу изазивање мржње, дискриминацију и насиље против лица или група људи који живе ван Србије, (iv) инкриминишу свако порицање, тривијализацију, оправдавање или одобравање злочина геноцида, злочина против човечности и ратних злочина и (v) инкриминишу стварање или вођење групе која подстиче расизам, подршку таквој групи и учешће у њеној активности.
2. (§ 15) ЕКРИ препоручује српским властима да у потпуности ускладе своје законе којима се спречава дискриминација с њеном Препоруком о општој политици бр. 7; посебно би требало да (i) омогуће да се предузимају законске мере у случајевима посредне дискриминације чак и пре него што настане стваран неповољан положај, (ii) разјасне обим опште забране дискриминације у српском Закону о забрани дискриминације, (iii) уведу законску одредбу којом се свим јавним властима намеће позитивна обавеза да подстичу равноправност и спречавају дискриминацију у обављању својих функција, (iv) усвоје закон о бесплатној правној помоћи, укључујући бесплатно заступање од стране адвоката, (v) обезбеде да све дискриминаторске одредбе у појединачним или колективним уговорима, споразумима или другим прописима буду измењене или ништавне и (vi) предвиде обавезу да спрече јавно финансирање свих организација, укључујући политичке странке, које подстичу расизам.
3. (§ 17) ЕКРИ препоручује српским властима да Повереници за заштиту равноправности дају овлашћења да преузима случајеве дискриминације по службеној дужности и да захтева подношење докумената и других елемената, као и да одузима такве документе и елементе.
4. (§ 34) ЕКРИ препоручује да Скупштина Србије и Влада Србије усвоје кодекс понашања којим се забрањује употреба говора мржње, предвиђа суспензија мандата и друге санкције за кршење њихових одредаба и успостављају делотворни канали за извештавање.
5. (§ 38) ЕКРИ препоручује српским властима да започну интензивну обуку за новинаре о Етичком кодексу новинара, коју би могли да спроведу, нпр. Савет за штампу, регулаторно тело за електронске медије и Повереница за заштиту равноправности.
6. (§ 42) ЕКРИ препоручује (i) да власти обезбеде пуну независност Регулаторног тела за електронске медије (РЕМ) и да се уздрже од вршења било каквог политичког утицаја на то тело, (ii) да Савет за штампу добије овлашћење да преузима предмете по службеној дужности, (iii) да власти обезбеде да одлуке Савета за штампу буду пропраћене финансијским санкцијама, као што су, на пример, смањивање јавних субвенција, (iv) да РЕМ, Савет за штампу и Повереница за заштиту равноправности преузму све случајеве говора мржње у медијима, (v) да те институције изричу делотворне, сразмерне и одвраћајуће санкције (vi) и да своје одлуке представе широј јавности.

7. (§ 45) ЕКРИ препоручује да српске власти развију стратегију борбе против говора мржње на интернету, без задирања у уређивачку независност медија.
8. (§ 50) ЕКРИ препоручује да српска полиција и тужилаштво одреде, у целој земљи, особе за контакт са осетљивим групама које су мета говора мржње и злочина из мржње. Те особе за контакт треба да добијају сталну обуку о истрагама говора мржње и злочина из мржње и изграђују и одржавају, заједно са Повереницом за заштиту равноправности, редован дијалог с тим групама да би се обезбедило адекватно извештавање, истрага и процесуирање говора мржње.
9. (§ 52) ЕКРИ препоручује српским властима да установе и воде систем за бележење и праћење расистичких, хомофобних и трансфобних инцидената и меру у којој се ти инциденти износе пред тужиоце и коначно квалификују као расистичка, хомофобна или трансфобна кривична дела. Полиција и службе тужилаштва треба да истраже све пријављене случајеве говора мржње брзо и темељно и да раде на њиховом ефикасном и одвраћајућем кажњавању.
10. (§ 54) ЕКРИ препоручује да Повереница за заштиту равноправности и Заштитник грађана наставе да помажу жртвама говора мржње како би се случајеви изнели пред судове.
11. (§ 57) ЕКРИ снажно препоручује да власти предузму непосредне мере да истраже, процесуирају и кажњавају расистичко понашање навијача. Надаље препоручује да власти предузму мере да забране расистичке спортске навијачке клубове.
12. (§ 64) ЕКРИ препоручује да полиција и тужилаштво обезбеде да истраге буду отворене у свим случајевима расистичког, хомофобног и трансфобног насиља, нарочито када постоје докази који указују на могућу примену члана 54а Кривичног законика о отежавајућим околностима. Тужиоци у оптужницама треба изричито да се позову на члан 54а КЗ.
13. (§ 68) ЕКРИ препоручује српским властима да делотворно спроводе Националну стратегију за процесуирање ратних злочина и јавно признају да су масакри у Сребреници представљали геноцид.
14. (§ 76) ЕКРИ препоручује српским властима да одреде централне, покрајинске и локалне власти које би биле одговорне за остваривање циљева и спровођење одговарајућих мера стратегије за Роме, да одреде неопходне људске и финансијске ресурсе за њихову реализацију, да успоставе снажну процедуру и структуру мониторинга и да се постарају да се испуне специфичне потребе Рома расељених са Косова.
15. (§ 80) ЕКРИ препоручује да српске власти значајно и на годишњем нивоу повећавају стопу похађања предшколских установа међу ромском децом, а посебно међу оном која живе у ромским насељима. Истовремено, власти треба да им обезбеде да довољно савладају будући језик наставе пре поласка у основну школу.
16. (§ 82) ЕКРИ препоручује да се власти, посебно школске власти, усредсреде на циљ 5.1 акционог плана за Роме како би се обезбедило потпуно укључивање ромске деце у предшколско, основно и средње образовање, да брзо спроведу с тим повезане мере и да коригују амбициозне циљеве за кључне показатеље, попут повећања стопа уписа и завршавања школе у основном и средњем образовању.
17. (§ 85) ЕКРИ препоручује српским властима да и даље стављају посебан нагласак на остваривање циљева и мера везаних за становање Рома у

одељку 5.2 стратегије за Роме и да у ту сврху траже средства од међународних донатора.

18. (§ 89) ЕКРИ препоручује да српске власти развију систем показатеља интеграције и оснаже прикупљање података о равноправности, при том осигуравајући начела тајности, добровољне самоидентификације и информисаног пристања. Те податке треба користити да би се унапредила интеграција и смањила дискриминација мањина у областима као што су образовање и запошљавање.
19. (§ 91) ЕКРИ препоручује властима да дају висок приоритет запошљавању сразмерног броја Рома и припадника других мањина у државној служби и да им обезбеде да имају користи од једнако стабилних радних услова као и други државни службеници.
20. (§ 101) ЕКРИ препоручује да власти у оквиру својих стратегија борбе против дискриминације спроводе мере за увођење регистрованих партнерстава за истополне парове и за регулисање промене имена и пола трансродних особа у оквиру планираних рокова.
21. (§ 105) ЕКРИ препоручује да власти створе безбедно окружење за ЛГБТ особе, наставе и прошире обуку јавних службеника о ЛГБТ питањима и уведу ЛГБТ питања у обавезне школске програме, а да власти и високи представници државе постану узори понашања кад је реч о унапређивању ставова према ЛГБТ особама.

БИБЛИОГРАФИЈА

У овој библиографији наводе се главни објављени извори коришћени током испитивања ситуације у Србији. Ово не треба да се сматра потпуним списком свих извора информација који су били доступни ЕКПРИ током припреме извештаја.

European Commission against Racism and Intolerance (ECRI)

1. ECRI (2014), Conclusions on the implementation of the recommendations in respect of Serbia subject to interim follow-up, CRI(2014)24.
2. ECRI (2011a), Report on Serbia (fourth monitoring cycle), CRI(2011)21.
3. ECRI (2008), Report on Serbia, CRI(2008)25.
4. ECRI (1996), General Policy Recommendation No.1: Combating racism, xenophobia, antisemitism and intolerance, CRI(96)43 rev.
5. ECRI (1997), General Policy Recommendation No. 2: Specialised bodies to combat racism, xenophobia, antisemitism and intolerance at national level, CRI(97)36.
6. ECRI (1998a), General Policy Recommendation No. 3: Combating racism and intolerance against Roma/Gypsies, CRI(98)29 rev.
7. ECRI (1998b), General Policy Recommendation No. 4: National surveys on the experience and perception of discrimination and racism from the point of view of potential victims, CRI(98)30.
8. ECRI (2000), General Policy Recommendation No. 5: Combating intolerance and discrimination against Muslims, CRI(2000)21.
9. ECRI (2001b), General Policy Recommendation No. 6: Combating the dissemination of racist, xenophobic and antisemitic material via the Internet, CRI(2001)1.
10. ECRI (2003), General Policy Recommendation No. 7: National legislation to combat racism and racial discrimination, CRI(2003)8.
11. ECRI (2004a), General Policy Recommendation No. 8: Combating racism while fighting terrorism, CRI(2004)26.
12. ECRI (2004b), General Policy Recommendation No. 9: The fight against antisemitism, CRI(2004)37.
13. ECRI (2007a), General Policy Recommendation No. 10: Combating racism and racial discrimination in and through school education, CRI(2007)6.
14. ECRI (2007b), General Policy Recommendation No. 11: Combating racism and racial discrimination in policing, CRI(2007)39.
15. ECRI (2009), General Policy Recommendation No. 12: Combating racism and racial discrimination in the field of sport, CRI(2009)5.
16. ECRI (2011b), General Policy Recommendation No. 13: Combating anti-Gypsyism and discrimination against Roma, CRI(2011)37.
17. ECRI (2012), General Policy Recommendation No. 14: Combating racism and racial discrimination in employment, CRI(2012)48.
18. ECRI (2016a), General Policy Recommendation No. 15 on combating Hate Speech, CRI(2016)15.
19. ECRI (2016b), General Policy Recommendation No. 16 on safeguarding irregularly present migrants from discrimination, CRI(2016)16.
20. ECRI (2007c), "Ethnic" statistics and data protection in the Council of Europe countries, Study Report By Patrick Simon.

Other sources

21. 1881 Journalists' Association of Serbia (2013), Code of Ethics, of Serbian Journalists.
22. Ad Hoc Committee of Experts on Roma Issues (CAHROM) (2014), Thematic report on (re-) housing solutions for Roma and alternative measures to (forced) evictions, CAHROM(2014)4.
23. Albanian Institute for International Studies (2013), Albania and Serbia – Perceptions and Reality.
24. Amnesty International (2016), Annual Report, Serbia 2015/2016.

25. Analyzing Europe (2016, April 10), How to get away with hate speech.
26. Association of coordinators for Roma issues (2016), Unequal treatment of coordinators for Roma issues employed in LSG.
27. Balkan Insight (2016a, September 14), Serbia MPs Accuse Ombudsman of Political Ambitions.
28. Balkan Insight (2016b, September 7), Serbian Pro-Govt Tabloid Labels Female Activists 'Spies'.
29. Balkan Insight (2016c, September 5), Balkan leaders revive nationalism for political advantage.
30. Balkan Insight (2016d, July 2016), Serbia's Genocide Denial Ensures an Annual Fiasco.
31. Balkan Insight (2016e, March 17), Serbian Security Agency Out of Control, Ombudsman.
32. Balkan Insight (2014a; December 1), Serbian police hunt anti-Roma campaigners.
33. Balkan Insight (2014b, August 6), Serbia Media Union Slates Editor's Anti-Croat Rant.
34. Balkan Insight (2014c, March 12), Serb Hate Speech Brings Bosnia Match to Halt.
35. Balkan Insight (2011, March 2), Antisemitic TV Rant Causes Furore in Serbia.
36. B92 (2015, April 1), SRS leader Seselj sets Croatian flag on fire.
37. B92 (2015, February 23), Dačić meets with LGBT representatives, apologizes.
38. Belgrade Centre for Human Rights (2016), Human Rights in Serbia 2015 – Law, Practice and International Human Rights Standards.
39. Belgrade Centre for Human Rights (2016b), Periodic Report July-September 2016 – Right to Asylum in the Republic of Serbia.
40. British Broadcasting Company (BBC) (2016, September 2016), Bosnian Serb referendum challenges peace terms.
41. BBC (2010), The context behind Serbia's football hooligan problem.
42. CARE Serbia (2011), Situational Analysis of Education and Social Inclusion of Roma Girls in Serbia.
43. Cela, A. (2015), Albania-Serbia relations in the eyes of the Albanian Public.
44. Center for Free Elections and Democracy (CeSID) (2012), Report on Public Opinion Research "Citizens' Attitudes on Discrimination in Serbia".
45. Civil Rights Defenders (2013, November 11), Hate actions against Roma must be stopped.
46. Colovic I. (2000), Football, Hooligans and War, in: The Road to War in Serbia – Trauma and Catharsis, edited by Nebojsa Popov.
47. Commissioner for the Protection of Equality (2016a), 2015 Regular Annual Report.
48. Commissioner for the Protection of Equality (2016b, April 25), Contribution from the Commissioner for Protection of Equality of the Republic of Serbia to support ECRI's fifth monitoring cycle.
49. Commissioner for the Protection of Equality (CPE) (2015), Regular annual report for 2014.
50. CPE (2014), Regular Annual Report for 2013.
51. CPE (2013), Report on Public Opinion Research - "Citizens' Attitudes on Discrimination in Serbia".
52. CSO Coalition for Monitoring of the Implementation of OSCE Commitments (2015), Self-Evaluation (2015).
53. Council of Europe (CoE), Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities (AC FCNM) (2014), Third Opinion on Serbia adopted on 28 November 2013, ACFC/OP/III(2013)006.
54. CoE Commissioner for Human Rights of the Council of Europe (CommDH) (2015a), Report following his visit to Serbia from 16 to 20 March 2015 (CommDH(2015)14).
55. CoE, CommDH (2015b, May 18), Letter to Serbian Prime Minister.
56. CoE, CommDH (2011), Discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity in Europe, 2nd edition.

57. CoE, Committee of Ministers (2010), Recommendation CM/Rec/2010(5) on measures to combat discrimination on grounds of sexual orientation or gender identity.
58. Crickley A., Hofmann, R. (2015), Expert Report on the situation of minority rights in the Republic of Serbia.
59. Decade of Roma Inclusion Secretariat Foundation (2015), Roma Inclusion Index 2015.
60. Deutsche Welle (2010, March 31), Serbia passes resolution condemning Srebrenica massacre.
61. European Center for Not-for-Profit Law (2016), Western Balkans Assembly Monitor Project – Freedom of Assembly in Serbia.
62. European Union (EU), European Commission (EC) (2016), Serbia 2016 Report.
63. EU, EC, (2015), Serbia 2015 Report.
64. EU, EC (2014), Serbia Progress Report.
65. EU, EC (2013), Using EU Indicators of Immigrant Integration.
66. EU, EC (2012), Serbia 2012 Progress Report.
67. European Court of Human Rights (ECtHR) (2016), Gender identity issues, factsheet.
68. European network of legal experts in gender equality and non-discrimination (European Equality Law Network) (2015), Country report Non-discrimination, Serbia 2015.
69. European Parliament's Intergroup on LGBT Rights (2015, October 1), Parliamentarians condemn attack against lesbians in Denmark.
70. European Parliament's Intergroup on LGBT Rights (2014, September 15), MEPs condemn attack LGBTI activist in Belgrade.
71. European Roma Rights Centre (ERRC) (2014), Written Comments by the European Roma Rights Centre concerning Serbia, Regarding EU Accession Progress for Consideration by the European Commission during its 2014 Review.
72. Financial Times (2016, September 24), Balkan tensions rise amid migrant crisis.
73. Foundation for Political, Economic and Social Research (SETA) (2015), European Islamophobia Report 2015, Islamophobia in Serbia – National Report 2015, pp. 443 et seq.
74. Gay Straight Alliance (2015), Annual Report on the Status of Human Rights of LGBT Persons in Serbia for 2014 – Report Summary.
75. Gay Straight Alliance (2014, July 11), Court of Appeal gave the final verdict – Dragan Marković Palma guilty for discrimination of LGBT population.
76. Gayten (2016), ECRI CBC Monitoring pro forma on LGBT issues.
77. Government of the Republic of Serbia (2016a), National Strategy for the Prosecution of War Crimes for the Period 2016-2020.
78. Government of the Republic of Serbia (2016b), The Strategy for Social Inclusion of Roma for the Period from 2016 to 2025.
79. Government of the Republic of Serbia, Office for Human and Minority Rights (2016c, May 31), Information for ECRI.
80. Government of the Republic of Serbia (2015), Progress report on the dialogue between Belgrade and Priština (for the period April-October 2015).
81. Government of the Republic of Serbia (2014), Action Plan for the Implementation of Strategies for the Prevention and Protection against Discrimination for the period 2014–2018, available in Serbian, http://www.rsip.gov.rs/strateg/36/obr/AP_Nactr%20CISTO_3107.pdf.
82. Government of the Republic of Serbia (2013), Anti-Discrimination Strategy for 2013-2018.
83. Informer (2016, October 1), PA ODSTUPI VIŠE! Zaštitnik građana Saša Janković žali što je deo Srbije!
84. Lesbian, Gay, Bisexual, Trans & Intersex Association (ILGA) Europe (2016), Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People in Europe.
85. ILGA Europe (2015), Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People in Europe.

86. ILGA Europe (2014), Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People in Europe Annual Review 2014.
87. ILGA Europe (2012), of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People in Europe Annual Review 2011.
88. InSerbia (2014, December 2), Member of "Serb Action" group arrested for anti-Roma flyers.
89. InSerbia (2014, December 1), Flyers with hate speech against Roma in Serbia.
90. InSerbia (2014, August 14), DSS, LDP ask Serbian gov't to ban Balazs Sziva concert in Novi Becej.
91. IPSOS Public Affairs (2015), Public opinion in Serbia - Citizens' attitudes on Albania and Albanians and perception of relations between peoples and states.
92. Kulturni Centar Damad Novi Pazar (2015), Integrated response of the community to human security challenges.
93. Labris – Lesbian Human Rights Organization (2013), Annual Report on the Position of the LGBTIQ Population in Serbia for 2012.
94. Media Diversity Institute (2016, September 18), Media Coverage of the Belgrade Pride 2016.
95. Media Diversity Institute (2013, December 3), Serbian Newspaper Initiated Anti-Roma.
96. National Democratic Institute (NDI) et al. (2015), LGBT Public Opinion Poll Western Balkans June/July 2015, <http://www.slideshare.net/NDIdemocracy/ndi-public-opinion-poll-in-the-balkans-on-lgbti-communities>, accessed on 3.11.2016.
97. Nuns Press (2016a, October 3), Verbalno nasilje u Informeru.
98. Nuns Press (2016b, September 12), Otkriti ko preti smrću Sejdinoviću i Georgijevu.
99. Nuns Press (2016c, September 8), Osuda izjava Vojislava Šešelja o Nataši Kandić, Sonji Biserko i Jeleni Milić.
100. Nyman-Metcalf K. and Benedek W. (2015), Expert Report on the situation regarding freedom of expression and media in the Republic of Serbia.
101. Office for Human Rights and Minority Rights of Serbia (2016), Information provided for ECRI 5th monitoring cycle.
102. Ombudsman Vojvodina (2015), Roma Mediators in the Autonomous Province of Vojvodina – Analysis of the Position of Roma Mediators with the Local Self-Government Units in the Autonomous Province of Vojvodina (APV), Serbia, English translation of the Conclusion.
103. Opendemocracy (2013, July 16), "Red Star Serbia, never Yugoslavia!" Football, politics and national identity in Serbia.
104. Open Society Foundations (2015), Fighting discrimination in Serbia: role of the Media.
105. Organisation for Security and Co-Operation in Europe (OSCE) Mission to Serbia (2015), War crimes proceedings in Serbia (2003-2014) - An analysis of the OSCE Mission to Serbia's monitoring results.
106. OSCE, Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR) (2016), Hate Crime Reporting Serbia, <http://hatecrime.osce.org/serbia>, accessed on 19.05.2016.
107. OSCE Representative on Freedom of the Media (2016, September 16), Death threats against journalists in Serbia must be investigated and their safety ensured, says OSCE Representative.
108. OSCE (2016, April 4), Serbia to introduce ODIHR/Anne Frank House teaching materials on antisemitism in classrooms.
109. Pinknews (2013), Survey: Almost one in ten young gay men in Serbia are suicidal.
110. PRAXIS (2016), Written Contribution to European Commission against Racism and Intolerance.
111. Praxis (2015, October 21), Vecernje Novosti Daily Discriminated against Roma.
112. Press Council (2014), 2013 Annual report.

113. Protector of the Citizens (2016a), Foreword, Overall Assessment of Observance of Citizens' Rights and Key Information on the Activities implemented by the Protector of Citizens in 2015.
114. Protector of Citizens (2016b), Information document on the 5th monitoring cycle of the ECRI
115. Protector of the Citizens (2015), Regular Annual Report of the Protector of Citizens for 2014.
116. Protector of the Citizens (2011), 2010 Regular Annual Report of the Protector of Citizens.
117. Regional centre for minorities (2016, April 26), written contribution to ECRI.
118. Republic of Serbia (2013), Third report submitted by Serbia pursuant to Article 25, paragraph 2 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities received on 14 March 2013, ACFC/SR/III(2013)001.
119. Republic of Serbia (2010), Strategy for improvement of the status of Roma in the Republic of Serbia.
120. Reuters (2016, July 8), Russia blocks U.N. condemnation of Srebrenica as a genocide.
121. Rogers, R. and the Digital Methods Initiative (2013), Right-wing formations in Europe and their counter-measures: an online mapping, Govcom.org Foundation.
122. South East European Media Observatory (2015), Monitoring EU guidelines in Serbia - New laws old threats.
123. Stakić I. (2011), Homophobia and Hate Speech in Serbian Public Discourse: How Nationalist Myths and Stereotypes Influence Prejudices against the LGBT Minority, The Equal Rights Review, Vol. Seven (2011), pp. 44 et seq.
124. Standing Conference of the Roma associations of the citizens - the League of Roma (2016), Shadow Report on the Situation and Progress made in the Protection of Roma Rights in the Context of the Negotiations on the Accession of Serbia to the EU, in Particular with Regard to Observing the Conditions Defined in Chapter 23.
125. The Guardian (2011, May 24), Serbia state TV apologises for Milosevic-era propaganda.
126. The Telegraph (2013, April 25), Serbian president in historic Srebrenica massacre apology.
127. Trost T. and Kovacevic N. (2014), Football, hooliganism and nationalism: the reaction to Serbia's gay parade in reader commentary online, in: Hughson J. and Skillen F. (ed.), Football in Southeastern Europe – From Ethnic Homogenization to Reconciliation.
128. United Nations (UN), Committee on the Elimination of Racial Discrimination (2011), Concluding Observations - Serbia, CERD/C/SRB/CO/1.
129. UNHCR (2016), Support for IDPs in Serbia - Consolidated Report and Programme Strategy.
130. UN Mechanism for International Criminal Tribunals (2016, April 6), Statement by MICT Prosecutor Serge Brammertz Regarding Appeal of the Vojislav Šešelj Trial Judgement.
131. UN Special Rapporteur on adequate housing (2016), Report on adequate housing as a component of the right to an adequate standard of living, and on the right to non-discrimination in this context on her mission to Serbia and Kosovo.
132. UN Unicef (2014), Serbia Multiple Indicator Cluster Survey 2014 – Serbia Roma Settlements Multiple Indicator Cluster Survey 2014 – Key Findings.
133. UN Unicef (2013), Utilisation of Digital Technologies, Risks and Incidence of Digital Violence Among Students in Serbia – Summary.
134. UN Unicef (2012), MICS4 in Serbia, Key Highlights.
135. US Department of State (2016), Serbia 2015 Human Rights Report.
136. US Department of State (2015), Serbia 2014 Report on International Religious Freedom.
137. US Department of State (2014), Serbia 2013 International Religious Freedom Report
138. US Department of State (2013), Serbia 2012 International Religious Freedom Report.
139. Vankova, Z. (2014), A Regional MIPEx Assessment of FYROM, Croatia, Serbia and Bosnia and Herzegovina, http://www.migpolgroup.com/wp_mpg/wp-content/uploads/2014/04/MIPEx_Balkans_FIN.pdf.

140. YUCOM Lawyers' Committee for Human Rights (2016, May 19), Pocuca: Women in Black need a scapegoat.
141. Youth Initiative for Human Rights (2015), Application of Fair Trial Principle in the Judicial System of Serbia.

ДОДАТАК: СТАНОВИШТЕ ВЛАДЕ

Следећи додатак није део анализе и предлога ЕКРИ који се тичу ситуације у Србији.

У складу са својом процедуром мониторинга држава, ЕКРИ је водила поверљив дијалог са властима Србије о првом нацрту извештаја. Одређени број коментара власти узет је у обзир и укључен у коначну верзију извештаја (који обухвата само кретања до 7. децембра 2016. године, датума прегледа првог нацрта).

Власти су тражиле да се следеће становише репродукује као додатак извештају.

Коментари надлежних власти Републике Србије на Нацрт извештаја у оквиру Петог циклуса мониторинга Европске комисије против расизма и нетолеранције СЕ (ЕКРИ)

ОПШТИ КОМЕНТАРИ

- Српске власти признају да је ЕКРИ извештај развијен на основу "анализе великог броја информација прикупљених из разних извора", који свакако укључују низ интервјуа током контактне посете. Како се наводи у предговору Нацрта извештаја "контактна посета пружа прилику да се упознају са странкама (владиних и невладиних) са циљем прикупљања детаљне информације". Ипак, са циљем да се постигне објективност закључака, сматрамо да Извештај у целости треба да одражава ставове свих релевантних актера који су укључени у процес.
- Предложени Нацрт извештаја садржи низ закључака који нису подржани од стране било ког извора и / или релевантних чињеница. Сматрамо да се у Нацрту извештаја налази одређени број ставова и оцена углавном политичке природе, чиме ЕКРИ превазилази свој мандат, и који представљају мешање у политичку сферу.
- Упркос јасно наведеном мандату ЕКРИ да саставља извештај који садржи чињеничне анализе, даје сугестије и предлоге за решавање препознатих проблема (члан 11. став 1. Статута ЕКРИ), садашњи Нацрт Извештаја не може се довољно ослонити на чињенице, већ ЕКРИ извлачи закључке из извора који се не могу проверити или их уопште не наводи и тиме даје субјективне процене. Отуда није јасно каква је веза између чињеница и закључака наведених у Нацрту извештаја.
- Став ЕКРИ о постојању високог нивоа инхерентне социјалне дистанце између појединих делова становништва у његовој основи, српске власти виде као произвољан, јер нису наведена истраживања која подржавају такав став. То такође подразумева да не треба да постоји "никаква социјална дистанца" која се граничи са идеолошким погледима и ставовима и не би требало да буде део овог извештаја.

У вези са констатацијом да „читаве етничке заједнице и даље живе у страху од могућности новог таласа злочина из мржње“ и виђењем као застрашујућег понашања војних снага у близини границе са Прешевом, указујемо да се српске власти не слажу са таквим закључцима и посматрају ове изјаве као потпуно произвољне, с обзиром да ни Нацрт извештаја, ни чињенично стање, дају никакве доказе за такве закључке.
- У неким деловима Нацрта извештаја сматрамо да изрази нису довољно прецизни, тако да се помињу расистички ратни злочини. Међутим када се ради о области кршења међународног кривичног права елементи кривичних дела која одређују заштићене особе, њихове карактеристике или постојање као услова за постојање кривичног дела дискриминаторне намере да се жртве прогоне на политичкој, расној или верској основи прописани су међународним уговорима и обавеза су Републике Србије.
- Указујемо да велики број високих државних званичника, у својим јавним наступима позива на толеранцију, уважавање различитости и поштовање уставног принципа једнакости. Такође, у свакој прилици, указују на неопходност уздржавања од насиља према осетљивим друштвеним групама, а нарочито према ЛГБТИ особама. Неприхватљив је генерални став ЕКРИ да јавни званичници користе хушкачки говор, подстичу на нетрпељивост.

ПОЈЕДИНАЧНИ КОМЕНТАРИ

1) Коментар на параграф 1.

Истичемо да је Уставом Републике Србије, чланом 49. забрањено и кажњиво свако изазивање и подстицање расне, националне, верске или друге неравноправности, мржње или нетрпељивости.

Имајући у виду наведену одредбу Устава, указујемо да и члан 34. Кривичног закона (подстрекавање), у ставу 1. и 2. прописује да подстрекавање на насиље, иако није изричито прописано као радња извршења, кажњиво, уколико су за то испуњени законски услови.

У смислу чл.34. КЗ, подстрекавање се увек односи на конкретно кривично дело и мора бити управљено на одређено лице или одређени круг лица, при чему није неопходно да подстрекач лично познаје извршиоца.

Изазивање и распиривање мржње, у смислу чл.317. ст.1. КЗ, значи да се, пре свега, утиче на емоције, али делимично и на интелект, тиме што се ствара или јача одређено осећање и став према неком народу или етничкој заједници, а за постојање кривичног дела није од значаја да ли се и који даљи циљ жели постићи изазивањем или распиривањем мржње или нетрпељивости, у ком смислу налазимо да такав циљ може бити и насиље, с тим што уколико до нереди и дође, у том случају ће се радити о квалификованом облику кривичног дела из чл.317. ст.3. КЗ.

2) Коментар на параграф 7.

Наведени основи кривичног дела, иако нису изричито прописани, укључени су у национално законодавство Србије, имајући у виду да је СФР Југославија је ратификовала Међународну конвенцију о укидању свих облика расне дискриминације 1967. године. Република Србија је по основу сукцесије претходних држава, чланица Конвенције од 2001. године. Појам „расне дискриминације“ из чл. 1. Конвенције УН о укидању свих облика расне дискриминације (CERD), односи на свако разликовање, искључивање, ограничавање или давање првенства који се заснивају на раси, боји, прецима, националном или етничком пореклу који имају за сврху или за резултат да наруше или да компромитирају признавање, уживање или вршење, под једнаким условима, права човека и основних слобода на политичком, економском, социјалном и културном пољу или у свакој другој области јавног живота“. У том смислу, налазимо да се под појам „припадности раси, националој и етничкој припадности, у смислу чл. 54а Кривичног закона, могу подвести и боја коже и језик, као основе кривичног дела.

3) Коментар на параграф 9.

Акционим планом за Преговарачко поглавље 23. у првом и другом кварталу 2017. године предвиђене су измене и допуне Закона о забрани дискриминације. Дефиниција посредне дискриминације је у поступку усаглашавања са директивама Европске уније.

4) Коментар на параграф 12 и 13.

Законом о забрани дискриминације је забрањено удруживање ради вршења дискриминације, односно деловање организација или група које је усмерено на кршење уставом, правилима међународног права и законом зајамчених слобода и права или на изазивање националне, расне, верске и друге мржње, раздора или нетрпељивости.

У складу са чланом 3. Закона о раду, колективним уговором код послодавца, у складу са законом, уређују се права, обавезе и одговорности из радног односа и међусобни односи учесника колективног уговора, док се правилником о раду, односно уговором о раду, у складу са законом, уређују права, обавезе и одговорности из радног односа, уколико се нису стекли услови за закључивање колективног уговора.

Напомињемо да су колективни уговор и правилник о раду општи акти у смислу Закона о раду. ланом 9. Закона о раду је прописано да ако општи акт и поједине његове

одредбе утврђују неповољније услове рада од услова утврђених законом, примењују се одредбе закона.

У складу са чланом 18 - 23. Закона о раду, забрањена је непосредна и посредна дискриминација лица која траже запослење, као и запослених, с обзиром на пол, рођење, језик, расу, боју коже, старост, трудноћу, здравствено стање, односно инвалидност, националну припадност, вероисповест, брачни статус, породичне обавезе, сексуално опредељење, политичко или друго уверење, социјално порекло, имовинско стање, чланство у политичким организацијама, синдикатима или неко друго лично својство.

У члану 20. Закона о раду прописано је да је дискриминација из члана 18. овог закона забрањена у односу на: 1) услове за запошљавање и избор кандидата за обављање одређеног посла; 2) услове рада и сва права из радног односа; 3) образовање, оспособљавање и усавршавање; 4) напредовање на послу; 5) отказ уговора о раду. Одредбе уговора о раду којима се утврђује дискриминација по неком од основа из члана 18. овог закона ништаве су.

Према члану 22. ст. 2. Закона о раду одредбе закона, општег акта и уговора о раду које се односе на посебну заштиту и помоћ одређеним категоријама запослених, а посебно оне о заштити особа са инвалидитетом, жена за време породилског одсуства и одсуства са рада ради неге детета, посебне неге детета, као и одредбе које се односе на посебна права родитеља, усвојитеља, старатеља и хранитеља – не сматрају се дискриминацијом.

Имајући у виду наведено, уколико општи акти (колективни уговори и правилници о раду) садрже дискриминаторске одредбе, исте се не примењују већ се у складу са чланом 9. Закона о раду примењују одредбе закона. Истовремено указујемо да је у надлежности Уставног суда утврђивање уставности закона као и уставности и законотости општих аката.

5) Коментар на параграф 14.

Уредбом о средствима за подстицање програма или недостајућег дела средстава за финансирање програма од јавног интереса које реализују удружења дефинисан је појам удружења, која у смислу ове Уредбе, подразумевају добровољне и невладине недобитне организације засноване на слободи удруживања више физичких или правних лица, основане ради остваривања и унапређења одређеног заједничког или општег циља и интереса, који нису забрањени Уставом или законом, уписана у регистар надлежног органа у складу са законом. У том смислу Агенција за привредне регистре, не може да региструје удружење којима се остварују циљеви који су забрањени Уставом или законом.

6) Коментар на параграф 16.

Према Закону о забрани дискриминације поступак по притужбама поднетим Поверенику за заштиту равноправности води се по поднетој притужби лица које сматра да је претрпело дискриминацију, односно организације која се бави заштитом људских права или другог лице. Међутим, многе друге активности које имају за циљ унапређење равноправности, као што су иницијативе за измене прописа, саопштења, упозорења, препоруке мера, подношење кривичних и прекршајних пријава, Повереник за заштиту равноправности реализује по сопственој иницијативи. Законом о забрани дискриминације, члан 37. прописано је да по пријему притужбе Повереник утврђује чињенично стање увидом у поднете доказе и узимањем изјава од посдносиоце притужбе, лица против којег је притужба подбнета, као и других лица. Повереник има право да захтева достављање документа и да узима изјаве од лица. Заплена предмета је могућа у кривичном и прекршајном поступку

7) Коментар на параграф 19.

Реченицу „Ти су случајеви завршени изрицањем пресуда против 21 лица“ заменити податком „Осуђујуће пресуде донете су против укупно 24 лица због кривичних дела из чл. 317 КЗ (3 лица), чл. 387 КЗ (1 лице) и чл. 138 КЗ (20 лица) извршених на штету ЛГБТ популације путем интернета“.

8) Коментар на параграф 28.

Поверенику за заштиту равноправности поднето је 69 притужби у области јавног информисања и медија у којима је наведено лично својство (у 4 притужбе није наведено лично својство), а наведена лична својства нису се само односила на националну припадност или етничко порекло, већ је 21 на сексуалну оријентацију; 17 родни идентитет; 11 националну припадност или етничко порекло, а остала лична својства су наведена у препосталих 20 притужби.

9) Коментар на параграф 31.

Дана 27. марта и 28. августа 2016. године у Новом Пазару одржане фудбалске утакмице између Фудбалског клуба „Нови Пазар“ и Фудбалског клуба „Црвена Звезда“, којима је присуствовало 450 гледалаца (27. марта) и 300 гледалаца (28. августа) навијача Фудбалског клуба „Црвена Звезда“. Број навијача Фудбалског клуба „Црвена Звезда“ који је отпутовао у Нови Пазар се нимало не разликује од броја навијача који присуствују фудбалским утакмицама које фудбалски клуб „Црвена Звезда“ игра ван Београда. Указујемо да је Министарство унутрашњих послова, као и приликом одржавања свих спортских приредби било где на територији Републике Србије, на основу претходно сачињених безбедносних процена, ангажовало потребан број полицијских службеника у циљу очувања стабилног стања јавног реда и мира. Приликом наведених утакмица број ангажованих полицијских био приближан је броју полицајаца који се уобичајено ангажују приликом организованих одлазака навијача Црвене Звезде на гостовања ван Београда, ради спречавања физичког насиља на спортској приредби.

Навијачи су на фудбалску утакмицу отпутовали организовано аутобусима у организацији Фудбалског клуба „Црвена Звезда“, у складу са договором два фудбалска клуба и са бројем обезбеђених улазница. Полиција је пратила активности навијачких група, опсервирала могућа места окупљања навијача Фудбалског клуба „Црвена Звезда“ и у складу са безбедносном проценом, и устаљеним процедурама, са 50 полицијских службеника Полицијске управе за град Београд, предузела мере обезбеђења приликом одласка навијача „Црвене Звезде“ за Нови Пазар. Указујемо да је овај број од 50 ангажованих полицијских службеника знатно мањи од броја који се наводи у параграфу Нацрта, „око 2000“.

Везано за профил полицијских снага које су биле ангажоване у конкретним случајевима, наглашавамо да се ради о редовним линијама рада Министарства унутрашњих послова које се увек ангажују за слична јавна окупљања (полицијски службеници полиције опште надлежности, саобраћајне полиције, оперативне обезбеђење, ватрогасна служба итд), а не о „специјалним полицијским снагама“, као је изнето у цитираној тачки Нацрта.

Такође, указујемо да су, у складу са законским прописима Републике Србије, утакмицама присуствовали представници надлежног тужилаштва који квалификују постојање кривичног дела у одређеним догађајима и да полицијски службеници поступају искључиво у складу са налозима надлежног тужиоца у конкретним случајевима, уколико се утврди да се у појединим понашањима стичу обележја кривичног дела.

Након утакмице полиција је интензивно радила на идентификацији лица која су угрозила безбедност учесника ових фудбалских утакмица и због извршених кривичних дела и прекршаја полиција је против 5 лица поднела кривичне, а против 8 лица прекршајне пријаве.

У вези са наводима који се односе на понашање једне групе гледалаца на фудбалској утакмици омладинске репрезентације Србије, указујемо да је наведена фудбалска утакмица одиграна дана 11.03.2014. године, у Модричи, у Босни и Херцеговини. Предметни спортски догађај није се одиграо на територији Републике Србије и не постоје индиције које би указивале да су у њему учествовали грађани са територије Републике Србије, односно „српски хулигани“ како стоји у Нацрту.

У вези са фудбалском утакмицом између „ФК Нови Пазар“ и „ФК Црвена Звезда“, одиграном у Новом Пазару дана 28. 08. 2016.године, након идентификације учинилаца, дана 16. 11. 2016. године, ПУ Нови Пазар је Вишем јавном тужилаштву у Новом Пазару поднела кривичну пријаву против 3 пунолетна и 2 малолетна лица, због основа сумње да су извршили кривично дело Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу из чл. 344а КЗ. У односу на малолетна лица, дана 30.11.2016.године судији за малолетнике Вишег суда у Новом Пазару је поднет захтев за покретање припремног поступка.

Поред тога, тужилаштво је у својству осумњиченог саслушало једног пунолетног осумњиченог који је у потпуности признао извршење кривичног дела, и будући да се ради о лицу које до сада није осуђивано, наредбом од 07.12.2016. године, овом лицу је наложено да уплати новчани износ у корист буџета Републике Србије. Два осумњичена се нису одазивала позивима тужилаштва из ког разлога је донета наредба за њихово принудно довођење. Након њиховог саслушања биће донета одлука.

10) Коментар на параграф 37.

У оквиру ИПА пројекта Министарства културе и информисања Јачање медијске слободе који је трајао од октобра 2013. године до маја 2016. године, спроведене су бројне активности (радионице, семинари и конференције) на тему имплементације хармонизованог медијског правног оквира усвојеног 2014. године, а посебно су обрађиване теме из области јавног информисања, дискриминација, говор мржње, право на информисање мањина и позиви за све активности су били адресирани, између осталог, на све представнике новинарских и медијских удружења, као и регулаторних и саморегулаторних тела.

Министарство културе и информисања организовало је и одржало две активности предвиђене акционим планом за Преговарачко поглавље 23. и то два стручна семинара 29. и 30. марта 2015. године о дискриминацији – Забрана говора мржње за представнике релевантних институција, струковних удружења и националне савете националних мањина. Семинаре су држали експерт холандског регулаторног тела, експерт професор медијског права и експерт адвокат реномиране адвокатске канцеларије како би сви учесници добили све три димензије – преглед релевантне европске легислативе и судске праксе као и преглед домаће легислативе и судске праксе.

11) Коментар на параграф 41.

Повереник за заштиту равноправности нема законска овлашћења да изриче новачане, нити било које друге казне. Изрицање новачаних казни је у надлежности суда, а Законом о забрани дискриминације су прописане висине казане које могу изрећи у прекршајном поступку. Повереник може, у складу са чланом 40. Закона о забрани дискриминације, ако лице коме је препорука упућена, а не поступи по препоруци, односно не отклони повреду права изрећи меру опомене. Ако лице не отклони повреду права у року од 30 дана од дана изрицања опомене, Повереник може о томе известити јавност.

12) Коментар на параграф 42.

Законске гаранције независности Регулаторног тела за електронске медије дате су кроз: одређивање статуса регулатора; начин избора органа регулатора-Савета

регулаторног тела за електронске медије, регулисање престанка мандата, регулисање обављања функције и начин финансирања регулатора.

Законом о електронским медијима прописано је да је Регулаторно тело за електронске медије самостална независна регулаторна организација са својством правног лица, која врши јавна овлашћења у складу са законом. Регулаторно тело је функционално и финансијски независано од државних органа и организација, пружалаца медијских услуга и оператора.

- Начин избора органа регулатора-Савета регулаторног тела за електронске медије

-Савет регулатора има 9 чланова. Чланове Савета бира Скупштина на предлог овлашћених предлагача. Чланове Савета предлажу : 1/3 држава (Народна скупштина 2 члана и Скупштина Аутономне покрајине Војводине 1 члана) и 2/3 невладин сектор.

- Регулисање престанка мандата

-Мандат члану Савета престаје само из разлога и у поступку предвиђеном Законом (истеком времена, смрћу, разрешењем, подношењем оставке). Чланове Савета може разрешити, пре истека мандата, само Народна скупштина на основу критеријума предвиђених Законом;

- Регулисање обављања функције

Члан савета не заступа интересе органа или организације које су их предложиле, већ св-оју функцију обављају самостално, по сопственом знању и савести у складу са законом; Нико нема право да на било који начин утиче на рад чланова Савета, нити су они дужни да поштују било чије инструкције у вези са својим радом, изузев одлука надлежног суда донетих у поступку судске контроле рада Савета; Законом је јасно утврђен делокруг рада Регулаторног тела и Савета;

Рад чланова Савета је јаван и Савет годишње подноси извештај Народној скупштини о свом раду.

- Начин финансирања регулатора

Регулатор се не финансира из буџета већ из накнада коју плаћају пружаоци медијских услуга. Одлуку о висини накнада доноси Регулатор. Влада даје сагласност на одлуку. Финансирање Регулатора врши се у складу са финансијским планом који за сваку годину доноси Савет регулатора, а на који сагласност даје Народна скупштина. У случају недостатка средстава Држава је дужна да обезбеди недостајућа средства за рад Регулатора. Вишак средстава регулатора уплаћује се у Буџет Републике Србије.

Чланови Савета имају право на новчану накнаду за свој рад и то председник Савета има право на новчану накнаду у висини троструке просечне месечне нето зараде у Републици Србији, а чланови Савета у висини двоструке просечне месечне нето зараде у Републици Србији.

13) Коментар на параграф 46.

Републичко тужилаштво је препознало потребу за унапређењем положаја свих жртава, у том циљу су основане Службе за информисање и подршку оштећених лица и сведока у вишим јавним тужилаштвима у Београду, Новом Саду, Нишу и Крагујевцу, као и у Првом основном јавном тужилаштву у Београду, док је у току оснивање ових служби у свим осталим вишим јавним тужилаштвима у Србији.

Уоквиру Служби жртве и сведоци добијају основне информације о правима у поступку, доступним службама специјализоване помоћи из државног и невладиног сектора, могућности да се добије законом предвиђена заштита и осталим правима.

Мишљења смо да ће се успостављањем рада ових служби у пуном капацитету допринети унапређењу положаја свих жртава кривичних дела, нарочито посебно осетљивих категорија, у које спадају и жртве кривичних дела учињених из мржње.

14) Коментар на параграф 50.

У Министарству унутрашњих послова именовано је осам Официра за везу са ЛГБТИ заједницом у четири града у Србији. Официр за везу са ЛГБТИ заједницом Александар Стојменов добитник је награде за 2016. годину „Дуга“ за борбу против хомофобије и трансфобије коју додељујује Геј-Стрејт алијанса.

Национална контакт особа за борбу против злочина из мржње именована је крајем 2009. године.

Канцеларија за људска и мањинска права, уз подршку Мисије ОЕБС-а у Србији, организује редовне полугодишње састанке представника релевантних државних органа независних државних органа и организација цивилног друштва које су у свом досадашњем раду спроводиле активности у области борбе против злочина из мржње. Сврха ових састанака је да се поделе искуства, истраже могућности и механизми за унапређење даље сарадње свих актера, на пољу борбе против злочина из мржње и криминалитета мржње у Републици Србији. Намера Канцеларије за људска и мањинска права је да у наредном периоду, релевантне институције за ову област, одреде званичну контакт особу, како би се унапредила и повећала ефикасност рада наведеног интересорног радног тела.

15) Коментар на параграф 51.

Све информације су на располагању овлашћеним лицима у току кривичног поступка у складу са Законом, или јавности у складу са прописима који регулишу приступ информацијама од јавног значаја. Напомињемо да према постојећем законском оквиру у Републици Србији не постоји „нагодба са жртвом“, већ институт споразума о признању кривичног дела између окривљеног и јавног тужиоца, о коме одлучује Суд. Прихватањем споразума, Суд окривљеног оглашава кривим за кривично дело које је предмет оптужбе.

Законом о полицији предвиђено да се обуке запослених у Министарству унутрашњих послова спроведу у организацији организационе јединице надлежне за послове управљања људским ресурсима и планира се и реализује кроз стручно оспособљавање и усавршавање. Стручно оспособљавање реализује се између осталих и путем основне полицијске обуке, док се стручно усавршавање запослених планира и реализује у складу са програмом стручног усавршавања и у оквиру других облика стручног усавршавања.

У периоду од 01.01.2011. године надлежне организационе јединице Министарства унутрашњих послова спровеле су низ активности које се односе на стручно оспособљавање полазника основне полицијске обуке, и стручно усавршавање запослених у Министарству унутрашњих послова. Основна полицијска обука има за циљ оспособљавање полазника за законито и ефикасно обављање послова и задатака униформисаног полицијског службеника, на радном месту полицајца, и обавезна је за све будуће полицијске службенике, и организује се пре ступања у службу, односно пре заснивања радног односа у полицији.

Област људских права, у основној полицијској обуци (која се реализује у трајању од 12 месеци у Центру за основну полицијску обуку - ЦОПО), заступљена је у више наставних предмета и стручних модула, међу којима посебну улогу заузима предмет „Људска права и кодекс полицијске етике“ где се обрађују следеће тематске области: „Људска права и основне слободе човека“; „Морал и етика“; „Деонтологија“ и „Кодекс полицијске етике“. У оквиру тематске области „Људска права и основне слободе човека“, место су нашле засебне наставне јединице које носе назив: „Право на живот и неповредивост психичког и физичког интегритета“, где се обрађују одредбе Универзалне

декларације о правима човека, Међународног пакта о грађанским и политичким правима, Конвенције против мучења и других свирепих, нехуманих или понижавајућих казни или поступака, Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, Европски кодекс полицијске етике, затим одредбе Устава Републике Србије које гарантују неповредивост физичког и психичког интегритета и друге правне норме и „Родна равноправност” где су посебно имплементирани изводи из Препорука Комитета министара Савета Европе о мерама за борбу против дискриминације на основу сексуалне оријентације или родног идентитета.

Поред овог предмета, области везане за заштиту људских права и слобода, обрађују се и у оквиру предмета: „Кривично и кривично процесно право”, „Полицијски службеници: права, обавезе и дужности”, као и стручних модула: Сузбијање криминалитета, Примена полицијских овлашћења и употреба средстава принуде, Рад полиције у заједници.

У складу са Наставним планом и програмом стручног оспособљавања полазника основне полицијске обуке, у периоду од 01.01.2011. године до сада је успешно окончало обуку девет класа, односно 1.684 полазника и полазница (374 полазнице и 1.310 полазника). Поред наведеног, напомињемо да је у току обука једне класе (крај обуке предвиђен за јануар 2017. године) и то за 258 полазника и полазница (73 полазнице и 185 полазника). Све полазнице и полазници обуке су у току свог школовања имали прилику да стекну неопходна знања и изграде потребне ставове у вези са поштовањем људских права и слобода и превенцијом тортуре и лошег поступања полиције као и уважавања различитости особа других сексуалних оријентација и родног идентитета.

Стручно усавршавање запослених у Министарству унутрашњих послова Републике Србије представља континуирано унапређивање и развијање стечених знања, вештина, ставова и понашања, као и усвајање нових који су проистекли из праксе, научно истраживачког рада или нових законских уређења, с циљем законитог, ефикасног и безбедног обављања послова, и обавезно је за све запослене у Министарству.

Стручно усавршавање организује се и реализује у Министарству, у складу са Програмом стручног усавршавања који се доноси на годишњем нивоу од стране министра унутрашњих послова.

У периоду од 01.01.2011. године до данас, кроз стручно усавршавање запослених у Министарству – како кроз Програм стручног усавршавања, тако и друге активности реализоване ван наведеног Програма, а у сарадњи са другим органима и организацијама, реализовани су различити облици стручног усавршавања (обавезна теоријска настава, проблемска настава, инструктивни семинари, семинари, тренинзи тренера и сл.) који су за циљ имали унапређивање и развијање стечених знања, вештина, ставова и понашања, као и усвајање нових, из области препознавања и реаговања на дискриминацију и заштите људских и мањинских права, и то на следеће теме: Рад полиције са маргинализованим, мањинским и социјално рањивим групама; Полицијска етика – за очување личног и професионалног интегритета; Поступање полиције према малолетним учиниоцима кривичних дела и оштећеним малолетним лицима; Комисија за спровођење стандарда полицијског поступања у области превенција тортуре; Спровођење антидискриминационих политика; Уставна заштита људских и мањинских права; Насиље у породици и институционална заштита; Поступање полиције у складу са посебним протоколом о поступању полиције у случајевима насиља над женама у породици и у партнерским односима; Законске одредбе које регулишу проблематику трговине људима, илегалних миграција и кријумчарење људима; Функционисање система азила у Републици Србији; Курс за борбу против трговине људима; Предузимање мера и радњи од стране полицијских службеника према мигрантима у Републици Србији у стању повећаног прилива миграната; Обуке из области равноправности и недискриминације.

16) Коментар на параграф 55.

Министарство унутрашњих послова Републике Србије у сарадњи са релевантним државним органима и другим субјектима, уз обавезу препознавања потребе заједничког деловања и одговорног учествовања, континуирано предузима низ мера и радњи у циљу ефикасније борбе против насиља и недоличног понашања на спортским приредбама. Такође, свесни чињенице да се ефикасно супротстављање насиљу на спортским приредбама може остварити кроз одговарајућу друштвену реакцију, превасходно на нормативном и оперативном нивоу, иницира се и остварује тесна сарадња са релевантним државним институцијама (тужилаштва, судови, органи за прекршаје, центри за социјални рад, Министарство омладине и спорта) и организаторима спортских приредби.

17) Коментар на параграф 56.

Министарство унутрашњих послова Републике Србије посвећено је борби против расизма и расистичког понашања на спортским приредбама и у потпуности подржава став Европске комисије против расизма и нетолеранције да лицима која испољавају таква понашања није место на спортским манифестацијама. С тим у вези указујемо да припадници Министарства унутрашњих послова приликом предузимања мера обезбеђења свих спортских приредби које се одржавају на територији Републике Србије, континуирано предузимају низ мера и радњи у циљу идентификације извршилаца кривичних дела и прекршаја, односно у циљу прикупљања расположивих доказа за процесуирање истих, о чему говори и податак да је од 2010. године, откривено укупно 348 кривичних дела из чл. 317. Кривичног закона, која су извршила 193 физичка лица, од чега је 30 кривичних дела „Изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости” извршено на спортским приредбама. Такође, Министарство унутрашњих послова доследно и уз максимално ангажовање расположивих капацитета предузима законске мере и радње које су усмерене на спречавање насиља и недоличног понашања на спортским приредбама и у том циљу, између осталог, спроводи мере безбедности/заштитне мере „Забране присуствовања одређеним спортским приредбама”, које су правоснажним пресудама надлежних судова изречене извршиоцима кривичних дела и прекршаја у вези са спортским приредбама, чиме се онемогућава присуство истих на спортским приредбама у одређеном временском периоду. Спровођење института „Забране присуствовања одређеним спортским приредбама”, представља један од механизма државних органа да се идентификована и у законом спроведном поступку осуђена лица, искључе са спортских приредби у временском интервалу које пропише надлежни суд.

18) Коментар на параграф 58.

Уместо навода „32 случајева 2013. године, нешто већи број 2014. године” , уписати „У 2013. години евидентирана су 24 случаја, а у 2014. годину су регистрована 32 случаја“.

Извор података у фусноти 73: НДИ 2015: 11 није доступан јавности.

19) Коментар на параграф 59.

Током 2014, 2015. и 2016. године предузимане активности и свакодневно су праћени сви електронски и штампани медији, интернет портали, остваривана је комуникација са LGBTI активистима и прикупљана су сазнања и обавештења од других државних органа, међународних полицијских организација и страних полицијских служби о свим информацијама око безбедносних и других припрема за организовање обезбеђења јавног скупа у покрету „Парада поноса“, „Транс Парада“, „Понос Србије“ и „Недеље поноса“.

Две Параде поноса 2014 и 2016. године су протекле мирно и без инцидената. У 2015. години, оквиру Недеље поноса која је трајала од 14. до 21. септембра, у Београду је одржан низ културних и уметничких манифестација, као и дискусија на теме које су

релевантне за ЛГБТИ заједницу у Србији. Прајд шетња и први скуп Понос транс* особа одржани су 20. септембра 2015. године, без инцидената, док је 2016. године Транс прајд одржан без икаквих инцидената и уз минималне мере безбедности. Присутни су били и представници међународних организација и државних институција. Влада је овим показала спремност осигура слободу кретања, а догађаји су били прилика да Србија покаже приврженост идејама толеранције и поштовања различитости. Процењено је да на овим скуповима и скуповима у покрету присуствовало : 2016. године – 1.200 учесника (Парада поноса и Понос Србије); 2015 – 1.100 учесника (Парада поноса и Транс Парада) и 2014. – 1.000 учесника (Парада поноса).

Пракса показује и професионални напредак припадника полиције у погледу заштите ЛГБТИ особа од насиља, као и запослених у центрима за социјални рад који су адекватно обучени за поступање са ЛГБТИ особама и њиховим породицама. Реализоване су обуке које је похађало 1000 запослених из 146 центра за социјални рад. Напредне обуке су настављене и у 2015. и 2016. години, а похађало их је око 600 запослених у центрима за социјални рад и преко 200 ЛГБТИ особа. Такође, израђена је и објављена публикација „Препоруке за што адекватнији одговор система социјалне заштите на потребе ЛГБТ особа и њихових породица“. Обуке су спровеле Асоцијација Дуга и Канцеларија за људска и мањинска права уз подршку Савета Европе и амбасаде Велике Британије у Београду спровела обуке у центрима за социјални рад широм Србије у циљу подизања капацитета запослених за пружање услуга ЛГБТ особама и њиховим породицама.

20) Коментар на параграф 61.

Напомињемо да дрон који је прелетео преко стадиона за време утакмице репрезентација Републике Србије и Републике Албаније је носио заставу тзв „Велике Албаније, непостојеће државе, а не заставу Републике Албаније, који је био директна провокација, што ЕКРИ у свом извештају није констатовао.

Након одигравања фудбалске утакмице репрезентација Републике Србије и Републике Албаније, у Београду, полицијски службеници су од 17.10.2014. године, предузимали све неопходне активности на заштити објеката у власништву мањинских заједница, кроз стално присуство у непосредној близини објеката, као и кроз појачану патролну и позорничку делатност.

У другој половини октобра 2014. године, укупно су евидентирана 23 међунационална случаја на штету лица албанске и турске националности и Горанаца и то: девет случајева је евидентирано на подручју ПУ у Новом Саду од тога 7 оштећења каменовањем објеката („Војвођанка“, „Аспек“, „Европа“, „Баш Ћевап“, „Шар“, „Телеп“ и „Хас плус“) и два вербална сукоба (оба испред пекаре „Фуљи“). Од укупно 9 инцидената, полицијски службеници поднели су кривичне пријаве за 7 кривичних дела и то:

- изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости – 5,
- ометање овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира – 1,
- уништење и оштећење туђе ствари – 1.
- Расветљена су четири кривична дела и то: изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости – 3 и ометање овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда – 1 и против 11 лица српске националности поднете су кривичне пријаве. Поред тога, против два лица српске националности поднете су прекршајне пријаве.
- Пет случајева су евидентирана на подручју ПУ у Панчеву и то оштећење пекара „Банатски клас“ и „Софра“ – по 1 и „Ас Пек“ – 2 и један графит усмерен против лица албанске националности. Сви догађаји су за сада нерасветљени, а поводом оштећења пекаре „Софра“ у Јабуци полицијски службеници су дошли до сазнања о могућим извршиоцима којима су уручени позиви да се јаве у ПУ у Панчеву.

- Три случаја су евидентирани на подручју ПУ у Зрењанину - оштећења пекара „Плави Јадран“, „Зрењанинка“ и „Златни клас сениор“. Од укупно три инцидента, полицијски службеници поднели су кривичне пријаву за:
- изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости – 1.

Ово кривично дело је расветљено и против лица српске националности поднета је кривична пријава. Поред тога, у помоћни уписник заведене су кривичне пријаве за два кривична дела уништење и оштећење туђе ствари. Такође, поднет је и захтев за покретање прекршајног поступка против лица српске националности.

Два случаја су евидентирани на подручју ПУ у Сремској Митровици и то оштећење пекаре „Арена“, којим поводом је против лица српске националности поднета кривична пријава за кривично дело уништење и оштећење туђе ствари. У другом случају, за активирање експлозивних направа у две пекаре „Миленијум АС“ против непознатог извршиоца је поднета кривична пријава за кривично дело изазивање опште опасности.

Два случаја су евидентирани на подручју ПУ у Сомбору и то оштећење пекаре „Давид“, због чега је против лица српске националности поднета кривична пријава за кривично дело изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости. У другом случају, у пекари „Два брата“, лице српске националности је подметнуло пожар и против истог поднета је кривична пријава за кривично дело изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости.

Два случаја су евидентирани на подручју ПУ у Суботици – у Палићу, 15.10.2014. године, вређање власника пекаре „Елита“ албанске националности од стране НН лица и оштећење објекта Исламске верске заједнице, 19.10.2014. године, у Суботици, када су НН лица запалила канту испред стамбеног дела овог верског објекта и оштетили врата.

Полицијски службеници расветлили су случај оштећења објекта Исламске верске заједнице и против три лица српске националности поднели кривичну пријаву за кривично дело изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости.

Од укупно 23 случаја, која се у најширем смислу речи, могу сврстати у међунационалне и међуконфесионалне конфликте, кривичне пријаве поднете су за 12 кривичних дела и то: изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости (9) и по једно кривично дело изазивање опште опасности, уништење и оштећење туђе ствари и ометање овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда. Од укупно 12 кривичних дела, 9 је расветљено и против 18 лица поднете су кривичне пријаве.

Због извршена три прекршаја из Закона о јавном реду и миру, поднети су захтеви за покретање прекршајног поступка против три лица.

21) Коментар на параграф 64.

Јавна тужилаштва велику пажњу посвећују обукама у вези са говором мржње.

У сарадњи Правосудне академије и Канцеларије за људска и мањинска права, уз подршку Мисије ОЕБС у Србији, крајем 2015. године, започет је пилот програм „Злочини из мржње – обука за представнике правосуђа“, који је део континуиране обуке судија и јавних тужилаца, као и тужилачких помоћника. Основни циљ обуке је овладавање посебним знањима везаним за упознавање са појмом злочина из мржње, који укључује, између осталог, дефинисање овог концепта, те упознавање са специфичностима концепта злочина из мржње, релевантним међународноправним одредбама као и праксом Европског суда за људска права и УН комитета. У оквиру пројекта, у априлу 2016. године одржани су семинари у Нишу, Новом Пазару и Крагујевцу, док је завршни семинар одржан 12. маја 2016. године у Београду. Посебна пажња посвећена је примени чл. 54а КЗ.

Поред тога, на седмом Координационом састанку у циљу успостављања механизма борбе против злочина из мржње у Републици Србији, одржаном 01. и

02.12.2016. године, у организацији Канцеларије за људска права и мањинска права Владе Републике Србије и Мисије ОЕБС у Србији је договорено да се уз подршку Мисије ОЕБС у Србији, до краја прве половине 2017. године, изради Приручник за јавне тужиоце за истрагу кривичних дела учињених из побуда мржње, који ће унапредити спровођење истраге, правну квалификацију и ефикасност кривичног гоњења учинилаца кривичних дела из ове области.

22) Коментар на наслов Поглавља: Тужилаштво за ратне злочине

Сматрамо да наслов овог Поглавља због његовог садржаја није адекватан, јер се информације из параграфа који следе нису у потпуности у надлежности Тужилаштва за ратне злочине, нити се препоруке за спровођење односе на то Тужилаштво. Вероватно би неки општији поднаслов могао да адекватније опише садржину наредних параграфа.

23) Коментар на параграф 68.

Народна скупштина 31. марта 2010. године донела Декларацију Народне скупштине Републике Србије о осуди злочина у Сребреници („Службени гласник РС“ број 20/10) у коме је „Народна скупштина Републике Србије најоштрије осудила злочин извршен над бошњачким становништвом у Сребреници јула 1995. године, на начин утврђен пресудом Међународног суда правде, као и све друштвене и политичке процесе и појаве који су довели до формирања свести да се остварење сопствених националних циљева може постићи употребом оружане силе и физичким насиљем над припадницима других народа и религија, изражавајући при том саучешће и извињење породицама жртава због тога што није учињено све да се спречи ова трагедија.“ Због наведеног предлажемо да се преформулишу и прецизирају наводи из Нацрта извештаја, у складу са наведеном декларацијом.

Српске власти сматрају такву препоруку као углавном политичке природе, и представља мешање у политичку сферу, чиме ЕКРИ превазилази свој мандат. У том контексту, важно је имати на уму да одлука Међународног суда правде о Сребреници "говори сама за себе" и изјаве политичара не могу да утичу на промену судске одлуке.

24) Коментар на параграф 69.

Према Попису становништва 2011. Срби чине 83,3% становништва, припадници различитих националних заједница чине 12,9%, док преосталих 3,8% чине заједно лица која су као одговор на питање о националној припадности навела регионалну или локалну припадност (нпр. Шумадинци, Војвођани, Нишлије и слично), лица која су искористила своје Уставом загарантовано право и могућност да се не изјасне и лица која су дала одговор који не представља изјашњавање о националној припадности (нпр. ванземаљац, космополита, Црвена звезда и сл.).

Није тачно да у Србији постоји "21 различита етничка група", већ 21 национални савет националних мањина. У пописној књизи бр.1. „Национална припадност“ објављени су подаци о броју и територијалном распореду 21 етничке заједнице чија бројност прелази 2.000 припадника, док су подаци о припадницима осталих етничких заједница исказани збирно (што је и наглашено у предговору). Поред података који су објављени у књизи 1, Републички завод за статистику објавио је и податке о још 24 етничке заједнице, са мање од 2.000 припадника.

Такође, нису прецизно наведени подаци о броју Бошњака и Румуна. Наиме, према Попису 2011. у Републици Србији живи 145.278 Бошњака и 29.332 Румуна.

Последњу реченицу у параграфу 69. која гласи: „До краја 2011. године, 17,590 странаца је добило привремене боравишне дозволе и до септембра 2016. године мање од 100 лица је добило статус избеглице или супсидијарну заштиту"⁸⁷, треба одвојити од претходног текста јер се не односи на Попис 2011. (предлог – нови пасус).

У фусноти бр. 86 наведено је следеће: „Број регистрованих Рома по Попису из 2011. године је знатно већи него у претходном због ангажовања ромских анкетара који

су извршили попис у многим, али не свим ромским насељима“. Предлог је да се фуснота бр. 86 изостави или да гласи: "Број лица која су се изјаснила као Роми у Попису 2011. већи је него у претходним пописима".

Наиме, у Попису 2011. поред редовних пописивача, међу којима је било и лица ромске националности, у сарадњи са Националним саветом ромске националне мањине ангажовано је и око 700 додатних ромских пописивача и координатора који су пружали помоћ (давали логистичку подршку) редовним пописивачима приликом пописивања становништва у пописним круговима са релативно високим уделом Рома. Поред ове акције, пуно је урађено на медијској промоцији пописа, а представници Рома били су и придружени чланови пописних комисија у општинама и градовима. Имајући у виду наведено, не може се тврдити да је број Рома у Попису 2011. већи у односу на раније пописе искључиво због ангажовања ромских анкетара који су извршили попис у многим насељима, те да би број Рома био и већи да су ромски анкетари ангажовани у свим ромским насељима.

У фусноти бр. 87 наведено је: "Због бојкота пописа 2011. године међу Албанцима, прави број би могао бити много већи. На претходном попису 2002. године, 61.647 људи се изјаснило да је албанског порекла". Оваква формулација није прихватљива јер је Попис 2011. бојкотован од стране албанског становништва само у општинама Бујановац и Прешево, а тврдња да би прави број Албанаца могао бити много већи није поткрепљена никаквим подацима. Поред тога, у Попису 2002. није прикупљан податак о пореклу становништва већ о националној или етничкој припадности.

Предлог је да фуснота бр. 87 гласи: "Попис 2011. бојкотован је од стране већине албанског становништва у општинама Бујановац и Прешево. У Попису 2002. године 61.647 лица изјаснило се да припада албанској националној заједници."

25) Коментар на параграф 74.

Применом „Стратегије за унапређивање положаја Рома 2009–2015“, постигнути су бројни резултати: Изменама Закона о ванпарничном поступку омогућен је накнадни упис чињенице рођења лица која нису уписана у матичну књигу рођених и прописан је поступак за остваривање тог права. На овај начин је решено питање личних докумената за више од 25. 000 лица ромске националности; у последње две године је преко 1300 Рома/киња уписано у предшколски систем; повећан је обухват ромске деце у основном образовању и установљене су афирмативне мере приликом уписа ученика и студената ромске националности у средње школе и на факултете; стипендијама се ромски средњошколци и студенти мотивишу за наставак школовања; успостављен је менторски систем праћења похађања школовања; побољшан је приступ остваривања појединих права због увођења представника Рома и Ромкиња у процес остваривања јавних политика (педагошки асистенти, здравствене медијаторке, координатори за ромска питања).¹; од почетка примене Стратегије вакцинисано је преко 30.000 ромске деце, смртност ромске деце смањена је за 50%; обезбеђене су здравствене легитимације за 16.330 грађана, 28.003 је изабрало лекара, 11.177 жена је изабрало свог гинеколога, урађено 1144 мамографија, обављено је укупно 460.125 посета породици, члановима породице којима је неопходна помоћ и посета ради спровођења здравственог васпитања кроз планирани разговор, предавање, радионице.

У „Стратегији за социјално укључивање Рома и Ромкиња 2016-2025“, средства за реализацију, одговорност носилаца и праћење имплементације наглашени су као кључни предуслови за остваривање стратешких циљева. У овом тренутку, израда Акционог плана за социјално укључивање Рома и Ромкиња је у финалној фази. Реализација активности и мера у Акционом плану биће обезбеђена кроз редовна буџетска средства, као и уз подршку ИПА фондова и донаторске помоћи. Израда финансијског плана тј. буџета за Акциони план реализована је уз интензивну партиципацију представника/ца ресорних министарстава, укључујући политички, оперативни и финансијски ниво одлучивања. Након усвајања Акционог плана, биће организован редован координациони састанак пројеката за инклузију Рома/киња, у

сарадњи са Канцеларијом за европске интеграције и Тимом за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије, у циљу развоја сарадње са донаторском заједницом у имплементацији Акционог плана. Поред тога, након годину дана имплементације, планирана је ревизија Акционог плана ради процене ефеката и даљег унапређивања.

Стратегијом је предвиђено да, у складу са Оперативним закључцима и Акционим планом за поглавље 23, Влада Републике Србије формира Координационо тело за социјално укључивање Рома и Ромкиња које ће бити задужено за координацију свих послова у вези са инклузијом Рома и Ромкиња из Акционог плана за спровођење Стратегије и старање о успостављању одрживих нормативних и институционалних услова за спровођење стратешких мера и управљање Стратегијом. Израђен је Нацрт одлуке о формирању Координационог тела који ће бити усвојен у наредном периоду. Канцеларија за људска и мањинска права и Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва пружиће подршку Координационом телу у праћењу и извештавању о имплементацији Стратегије и пратећег Акционог плана.

У складу са Оперативним закључцима семинара о социјалном укључивању Рома и Ромкиња у Републици Србији (јун 2015), Европска комисија се обавезала да суфинансира спровођење Стратегије.

26) Коментар на параграф 77.

Интерно расељена лица са Косова и Метохије, препозната су у Стратегији и Акционом плану за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији, као вишеструко рањива категорија припадника/ца ромске заједнице. У области становања Акционим планом је предвиђена су решења за интерно расељене Роме и Ромкиње са Косова и Метохије, кроз финансирање програма за унапређење животних услова интерно расељених лица, укључујући и Роме и Ромкиње. У области запошљавања, подстичу се организације цивилног друштва да развијају програме агроразвоја за Роме и Ромкиње интерно расељена лица који желе да са баве пољопривредном производњом и/или сточарством. Као изузетно важне мере за унапређење положаја интерно расељених лица Рома/киња, важно је поменути и развој система пружања бесплатне правне помоћи који је такође истакнут у Стратегији и пратећем Акционом плану.

27) Коментар на параграф 80.

Термин школски медијатори није познат у терминологији образовног система у републици Србији и требало би га заменити термином „педагошки асистенти“.

28) Коментар на параграф 82.

Кроз ЕУ пројекат „Европска подршка за инклузију Рома“ подржаном кроз ИПА 2012, мапирано је 583 подстандардна насеља у Србији у којима живе припадници/е ромске заједнице и успостављен Географско-информациони систем за праћење и унапређење услова становања. Стамбена компонента пројекта имала је као главни циљ припрему 20 пилот општина за аплицирање за грантове предвиђене у оквиру ИПА фондова 2013., усмерене на изградњу неопходне инфраструктуре и унапређење појединачних стамбених објеката у подстандардним ромским насељима. Кроз овај пројекат је израђено укупно 13 урбанистичких планова у 11 општина.

Током 2017. године, биће реализовани пројекти за унапређење одрживих услова становања уз подршку ИПА 2013. кроз изградњу/унапређење инфраструктуре и/или објеката. У надолазећим ИПА програмима, у фокусу је област становања, како у погледу израде потребне техничке документације као предуслова за одрживо становање, тако и у погледу унапређења инфраструктуре и изградње објеката. Важно је поменути и да је ИПА 2017. програм који је тренутно у процесу програмирања фокусиран на област социјалног становања.

29) Коментар на параграф 84.

Закон о становању и одржавању зграда усвојен је у децембру 2016. године у складу са највишим међународним стандардима у области људских права. Између осталог, у Закону је наглашено да надлежни орган јединице локалне самоуправе у току поступка припреме нацрта одлуке о неопходности пресељења са планом пресељења то чини уз консултовање и сарадњу са лицима која су погођена пресељавањем и организацијама за заштиту људских права. Закључци са обављених консултација јесу обавезан део нацрта одлуке о неопходности пресељења са планом пресељења. Јединица локалне самоуправе на чијој територији се спроводи поступак пресељења, као и други субјекти који су надлежни да учествују у спровођењу овог поступка, дужни су да самостално или у сарадњи са другим надлежним органима и субјектима лицима која су погођена поступком пресељења обезбеде: задовољење основних животних потреба, а најдуже до месец дана по пресељењу (основне животне намирнице и пијаћу воду); адекватан приступ здравственој и социјалној заштити; приступ изворима прихода и потенцијалним местима запослења или радног ангажовања; приступ инклузивном систему образовања и васпитања.

Поступак пресељења не сме да доведе до раздвајања чланова породице или заједничког домаћинства осим уколико то није учињено на њихов захтев.

С тим у вези, поред поменутог мапирања и усвајање овог Закона је од изузетне важности. Поред редовних координационих састанака пројекта за инклузију Рома и Ромкиња, биће предузете и друге активности у циљу прибављања додатних средстава за унапређење услова становања. Важно је поменути и да је ИПА 2017. програм који је тренутно у процесу програмирања фокусиран на област социјалног становања.

Акционим планом за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији предвиђена су средства из буџета Републике Србије, буџета јединица локалних самоуправа и донаторска средства за реализацију мера и активности предвиђених овим документом.

30) Коментар на параграф 85.

Имајући у виду да је област запошљавања Рома посебно обрађена у оквиру Стратегије за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период од 2016. до 2025. године и да мере предвиђене овим документом имају за циљ подстицање укључивања радно способних Рома на формално тржиште рада, подизање запошљивости, запошљавање и економско оснаживање, посебно Рома и Ромкиња који припадају категоријама вишеструко теже запошљивих незапослених лица, значајно је усвајање Националног акционог плана запошљавања за 2017. годину.

У фокусу политике запошљавања у 2017. години биће подршка приватном сектору и подстицање запошљавања првенствено теже запошљивих лица са евиденције Националне службе за запошљавање (млади 30 година живота, вишкови запослених, старији од 50 година, лица без квалификација и нискоквалификовани, особе са инвалидитетом, Роми, радно способни корисници новчане социјалне помоћи, дугорочно незапослени, млади са статусом деце палих бораца, млади који су имали/имају статус детета без родитељског старања, жртве трговине људима и жртве породичног насиља.

Према подацима Националне службе за запошљавање, на дан 31. октобар 2016. године, на евиденцији незапослених налазило се 25.578 лица која су се изјаснила као припадници ромске националне мањине (од којих је 11.834 жена), што представља учешће од 3,72% у укупној регистрованој незапослености. За период јануар - септембар 2016. године, у мере активне политике запошљавања укључено је 2.870 незапослених лица припадника ромске националне мањине. У току првих десет месеци 2016. године, са евиденције Националне службе за запошљавање запослено је 2.412 припадника ромске националне мањине.

Роми припадају једној од шест категорија теже запошљивих лица, за чије запошљавање послодавац може да добије одговарајућу субвенцију. У 2015. години евидентирано је 249 приватних предузетника који су имали запослене Роме/киње, а подржано је средствима из ИПА 2012, 17 ромских предузећа која запошљавају око 60 Рома, од којих је у власништву Ромкња преко 50%.

У току су активности на припреми Нацрта закона о социјалном предузетништву који треба да допринесе побољшању животног стандарда грађана и смањењу незапослености кроз обављање делатности од јавног интереса, као и активацији посебних категорија незапослених лица (Роми, особе са инвалидитетом, особе старије од 50 година, дугорочно незапослени и др.), радно способних корисника права и услуга из области социјалне заштите. У наредном периоду се очекује усаглашавање ставова са Министарством финансија о финансијским подстицајима и мерама подршке у области социјалног предузетништва, као и усаглашавање текста Нацрта закона са социјалним партнерима и другим надлежним министарствима и органима, и израда коначног текста Нацрта закона.

Према важећим уставним одредбама не постоји обавеза изјашњавања о националној припадности. На основу добровољног изјашњавања обавештавамо вас да само у Канцеларији за људска и мањинска права ради троје припадника ромске националне заједнице. У пет државних органа који у свом опису посла имају политике унапређивање положаја Рома ангажовано је шест саветника за инклузију Рома.

На локалном нивоу у градовима и општинама у Републици Србији при јединицама локалне самоуправе ради више од 300 припадника ромске националне мањине, и тои 64 на пословима координатора за ромска питања у школама и предшколским установама тренутно ради 175 педагошких асистената, а 15 наставника ради у основним школама и предаје ромски језик са елементима националне културе ; у области здравља ангажовано је 70 здравствених медијаторки. Канцеларија за људска и мањинска права, као вид подршке општинама и градовима, урадила уједначавање и стандардизацију описа послова координатора за ромска питања. Нека од задужења координатора односе се на комуникацију и посредовање између ромске заједнице и локалне администрације, пружање подршке организацијама цивилног друштва које се баве укључивањем и унапређивањем ромске заједнице на локалном нивоу, поспешивање међусекторке сарадње педагошких асистената, здравствених медијаторки са представницима Центра за социјални рад, филијалама Националне службе за запошљавање и организацијама цивилног друштва али и подршка локалној самоуправи у развоју и спровођењу политика и програма инклузије Рома у складу са националним и локалним стратешким оквиром.

Министарство државне управе и локалне самоуправе припремило је Нацрт Закона о изменама и дозаштити права и слобода националних мањина. Министар државне управе и локалне самоуправе образовао је радну групу која је припремила Нацрт Закона о изменама и допунама закона о заштити права и слобода националних мањина. Чланом 4. Нацрта закона предвиђене су измене и допуне члана 4. Закона. Најпре је предвиђена измена става 1. тог члана којом се бенефицијари мера за унапређење пуне и ефективне равноправности и услови за предузимање таквих мера одређују у складу са релевантним уставним решењима. Истим чланом прописане су и језичке корекције у ставу 2. док је суштинском изменом става 3. предвиђено да се неће сматрати дискриминацијом мере за унапређење пуне и ефективне равноправности у запошљавању, односно погодности у случају престанка радног односа у јавном сектору на свим нивоима територијалне организације, које су прописане одредбама посебних закона којима се уређује радно-правни статус запослених у јавном сектору, ако такве мере важе до постизања одговарајуће заступљености припадника националних мањина која је утврђена тим законима. Изложеном одредбом ствара се правни основ за даље законско уређивање мера за унапређење пуне и ефективне равноправности у циљу постизања одговарајуће заступљености припадника националних мањина у јавном сектору, при чему се јасно нормира да ће такве мере имати темпорални карактер,

односно да ће важити до постизања одговарајуће заступљености која мора бити одређена одредбама тих закона. Овим чланом врши се и допуна члана 4. Закона, тако што се додају нови ст. 4. и 5. којима се, у складу са Уставом, начелно прописује да ће Република Србија, у складу са законом, обезбедити услове за ефикасно учешће припадника националних мањина у политичком животу, заступљеност представника националних мањина у Народној Скупштини Републике Србије и сразмерну заступљеност националних мањина у скупштинама аутономних покрајина и јединицама локалне самоуправе, као и да ће предузети одговарајуће мере ради унапређења економског положаја неразвијених подручја на којима традиционално живе припадници националних мањина.

У оквиру Акционог плана заостваривање права националних мањина поглавља VIII – Одговарајућа заступљеност припадника националних мањина и јавном сектору и јавним предузећима, као извор верификације наведен Извештај Министарства државне управе и локалне самоуправе, на основу Регистра запослених, изабраних, именованих, постављених и ангажованих лица код корисника јавних средстава.

У фусноти 104. Потребно је унети пун назив Закона: Закон о заштити права и слобода националних мањина.

Министарство унутрашњих послова у свакодневном раду спроводи антидискриминационе политике, свесно у потпуности значаја поштовања права маргинализованих, мањинских и социјално рањивих друштвених група и програме рада спроводи антидискриминационе политике. Из тог разлога, уназад неколико година улажу се велики напори усмерени ка сузбијању свих облика дискриминације, не само кроз обуке за полицијске службенике и службенице из области антидискриминације које су саставни део едукативних активности Министарства унутрашњих послова и препознате су као приоритетне у области стручног оспособљавања и усавршавања већ и кроз превентивне мере које имају за циљ укључивање и мотивисање припадника националних заједница и жена у одређивању за бављење полицијском професијом.

На предлог поверенице за заштиту равноправности, Министарство унутрашњих послова, у сарадњи са Мисијом у Србији Организације за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС), реализовало обуку за полицијске службенике у препознавању и борби против дискриминације. Обуку која је реализована у периоду 19.04. – 23.06.2016. године, у форми једнодневних семинара у седам градова у Србији (Београд, Нови Сад, Ниш, Крагујевац, Нови Пазар, Суботица и Вршац) је похађало 140 полицијских службеника. Такође, дана 05. и 06.12.2016. године, иста обука је одржана за 39 полицијских службеника из следећих подручних полицијских управа: Зрењанин, Кикинда, Сремска Митровица, Шабац, Ваљево, Чачак, Ужице, Пожаревац, Смедерево и Јагодина.

Такође, у 2016. години израђен је приручник под називом „Приручник за оспособљавање полицијских службеника за појам, препознавање и реаговање на дискриминацију” као основна литература за теоријску наставу из ове области која ће према Програму стручног усавршавања полицијских службеника Министарства унутрашњих послова за 2017. годину бити обавезна настава за све полицијске службенике.

Центар за основну полицијску обуку – ЦОПО у периоду од 2011. до 2016. године реализовао је низ активности у вези са професионалним информисањем, као и више промотивних кампања, радионица и трибина чији је циљ интеграција жена и припадника/ца националних мањина у сектор безбедности Републике Србије.

Орагнизоване су бројене пропагандне активности уз подршку Мисије ОЕБС у Србији у промовисању професије полицајац и основне полицијске обуке међу припадницима мањинских националних заједница у Републици Србији – ЦОПО су подељени флајери „И Ви то можете“ на српском (ћирилица и латиница) и на језицима националних мањина. Од 2011. године одржано је 29 промотивних трибине на којима су заинтересовани кандидати, припадници националних мањина могли да се упознају са

професијом полицајац, условима за конкурисање и упис, као и о самој обуци у ЦОПО. Сваке године су организоване припреме за заинтересоване припаднике националних мањинских заједница, као и 11 Дана отворених врата.

Министарство унутрашњих послова Републике Србије је 23.12.2016. године расписало конкурс за упис 460 полазника у Центар за основну полицијску обуку и то за потребе Полицијске управе за град Београд, Полицијске управе у Зрењанину, Полицијске управе у Панчеву, Полицијске управе у Зајечару, Полицијске управе у Нишу и Полицијске управе у Пироту. Текст конкурса је на интернет страници ЦОПО: www.soro.edu.rs, на српском језику као и на језицима националних мањина које су заступљене на територијама за које је расписан конкурс (бугарски, мађарски, ромски, румунски, словачки и чешки). Полицијска асоцијација „Европски полицајци ромске националности“, заједно са представницима националних савета националних мањина у Републици Србији и представницима надлежних у Министарству унутрашњих послова, позвала је путем конференције за медије, одржане 5. јануара 2017. године у Београду, припаднике свих националних мањина, који испуњавају услове конкурса, да се пријаве у што већем броју. Министарство унутрашњих послова Републике Србије ће у сарадњи са Канцеларијом за људска и мањинска права Владе Републике Србије, Полицијском асоцијацијом „Европски полицајци ромске националности“, националним саветима и уз подршку Мисије ОЕБС у Србији, крајем фебруара 2017. године, у ЦОПО-у у Сремској Каменици, организовати три дводневне припремне радионице за полагање пријемног испита.

Такође истичемо и да је Правилником о критеријумима за избор кандидата за полазнике стручног оспособљавања („Службени гласник РС“, број 97/2015), у члану 23. предвиђено: „У складу са територијалним потребама и принципом националне заступљености припадника Министарства, министар може донети одлуку да се на основну полицијску обуку прими додатни број учесника конкурса, а који испуњавају услове предвиђене чланом 3. овог правилника и који су положили квалификациони испит.“

Приликом заснивања радног односа у Министарству унутрашњих послова кандидати нису дужни и од њих се не захтева да доставе податке о верској, националној или расној припадности, а у складу са одредбама о забрани дискриминације Устава Републике Србије, који у члану 21. прописује да су пред Уставом и законом сви једнаки. Примарни критеријум за заснивање радног односа је испуњеност услова за пријем који су утврђени Законом о полицији и Правилником о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места у Министарству унутрашњих послова.

Напомињемо да је у Министарству унутрашњих послова, Сектору за људске ресурсе, у Одељењу за стратегије и политике људских ресурса, метрику и ИТ подршку, утврђено радно место специјалиста за развој аспеката једнаких могућности у политикама људских ресурса, с обзиром да је политика једнаких могућности препозната као приоритетна у свим аспектима управљања људским ресурсима.

31) Коментар на параграф 87.

Званични статистички подаци о стопи незапослености добијају се на основу истраживања - Анкета о радној снази, које спроводи Републички завод за статистику. Најнижи територијални ниво за који ово истраживање може да обезбеди поуздане податке јесте ниво области, а не и ниво општине. Податке о броју незапослених на нивоу општине могуће је добити само од Националне службе за запошљавање, с тим да се стопа незапослености свуда у Европи, па и у свету, рачуна искључиво на основу података из Анкете о радној снази.

Имајући у виду наведено у параграфу 87., као и чињеницу да у Извештају није наведен извор података о стопи незапослености, верујемо да се ради о слободној процени или о паушалној оцени која нема никакву методолошку потпору.

У Табели 1, која представља део годишњег билтена Републичког завода за статистику, дате су стопе активности, запослености, незапослености и неактивности из Анкете о радној снази за 2015. годину, на националном нивоу и на нивоу области.

Стопа незапослености у 2015. у Републици Србији износила је 17,7%.

Албанско становништво најзаступљеније је у Пчињској области, док је удео бошњачког становништва у укупном становништву највећи у Рашкој области. Из података који су дати у Табели 1. може се јасно видети да стопе незапослености у Пчињској и Рашкој области не одступају значајно од стопа незапослености у другим областима Републике Србије.

Табела 1. - Стопе активности, незапослености и неактивности за становништво старо 15 и више година, по областима, 2015.

	Стопа активности	Стопа запослености	Стопа незапослености	Стопа неактивности
Србија - укупно	51,6	42,5	17,7	48,4
Град Београд	52,5	42,7	18,8	47,5
Севернобачка област	51,1	45,6	10,7	48,9
Средњобанатска област	49,8	42,8	14,1	50,2
Севернобанатска област	47,6	40,5	14,9	52,4
Јужнобанатска област	48,6	38,4	20,9	51,4
Западнобачка област	47,9	38,2	20,3	52,1
Јужнобачка област	52,9	44,5	15,9	47,1
Сремска област	49,7	40,6	18,3	50,3
Мачванска област	55,0	46,3	15,7	45,0
Колубарска област	59,4	51,5	13,2	40,6
Подунавска област	50,2	40,7	18,9	49,8
Браничевска област	52,2	46,4	11,0	47,8
Шумадијска област	51,3	41,0	20,0	48,7
Поморавска област	47,3	38,3	19,0	52,7
Борска област	45,5	37,8	16,9	54,5
Зајечарска област	42,9	36,3	15,5	57,1
Златиборска област	53,7	45,6	15,0	46,3
Моравичка област	55,3	47,7	13,6	44,7
Рашка област	51,8	40,6	21,6	48,2
Расинска област	55,1	46,7	15,2	44,9
Нишавска област	50,4	38,0	24,7	49,6
Топличка област	52,8	43,5	17,5	47,2
Пиротска област	49,8	39,4	20,9	50,2
Јабланичка област	55,6	45,0	18,9	44,4
Пчињска област	43,2	36,3	15,8	56,8

Извор: Републички завод за статистику.

32) Коментар на параграф 89.

Предлажемо се реченица „Истовремено, охрабрује власти да стимулишу привредне активности у овим областима, да привуку послодавце у ове општине и да признају дипломе добијене у суседним земљама и на Косову“ замени реченицом: „Истовремено, охрабрује власти да стимулишу привредне активности у овим областима, да привуку послодавце у све општине и да наставе признавање диплома у складу са предвиђеним стандардима“

33) Коментар на параграф 90.

Народна скупштина Републике Србије је донела Закон о запосленима у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе у марту 2016. године, који је почео да се примењује 1. децембра 2016. године.

Законом се по први пут на свеобухватан начин уређује систем радних односа у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе. Циљ овог закона је успостављање основних начела службеничког система, заснованих на стандардима прихваћеним у савременим упоредно правним системима, чиме се испуњава основна претпоставка за пуну професионализацију и деполитизацију кадрова у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе.

Законом је предвиђено начело једнаке доступности радних места. Члан 19. став 3. предвиђа да се при запошљавању води се рачуна о томе да национални састав, заступљеност полова и број особа са инвалидитетом, одражава међу запосленима, у највећој могућој мери, структуру становништва.

Члан 47. став 2. предвиђа да ће Влада уредбом ближе уредити критеријуме за разврставање радних места и мерила за опис радних места службеника, при чему ће водити рачуна о познавању језика и писама националних мањина, као посебног услова за обављање послова на оним радним местима која су од значаја за остваривање права грађана на службену употребу језика и писама националних мањина. Приликом уређивања критеријума за разврставање радних места и мерила за опис радних места службеника, Влада ће посебно водити рачуна о националном саставу становништва и одговарајућој заступљености припадника националних мањина ради постизања пуне равноправности између припадника националне мањине и грађана који припадају већини (став 3.). Исто законско решење предвиђа се за намештенике (члан 185. став 1. и 2. Закона).

Чланом 101. став 3 и 4. Закона предвиђено је да ће Влада донети Уредбу, којом се уређује поступак спровођења интерног и јавног конкурса за попуњавање радних места, као и какве се стручне оспособљености, знања и вештине вреднују у изборном поступку, начин њихове провере и мерила за избор на радна места и којом ће се утврдити мерила за избор на радна места којим ће се предвидети давање првенства једнако квалификованим кандидатима припадницима националних мањина, у циљу постизања одговарајуће заступљености припадника националних мањина и пуне равноправности између припадника националне мањине и грађана који припадају већини.

Чланом 190. Закона предвиђено је вођење кадровске евиденције, у оквиру које се између осталог предвиђено да се уписују подаци који се односе на матерњи језик (став 2. тачка 2.), с тим да се ови подаци, уписују у кадровску евиденцију уз писану сагласност запосленог, без обавезе изјашњавања запосленог. (став 5.). Поред наведених података исти члан предвиђа да се у кадровску евиденцију уписује податак који се односи на језик на коме је стечено основно, средње и високо образовање (став 2. тачка 3.) Такође, истим чланом (став 4.) предвиђено је да кадровска евиденција садржи и податак о националној припадности службеника и намештеника у складу са прописом којим се уређује регистар запослених у јавној управи у Републици Србији, с тим да податак о националној припадности службеника и намештеника уписује у кадровску евиденцију уз писану сагласност запосленог, без обавезе изјашњавања (став 6.).

У циљу спровођења Закона о запосленима у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе, Влада Републике Србије је усвојила Уредбу о критеријумима за разврставање радних места и мерилима за опис радних места службеника у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе и Уредбу о критеријумима за разврставање радних места и мерила за опис радних места намештеника у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе. Наведеним подзаконским актима предвиђено је да у аутономној покрајини, јединици локалне самоуправе или градској општини у којој је утврђена службена употреба језика и писма националне мањине, на оним радним местима која подразумевају непосредну усмену и писану комуникацију са грађанима, да се као посебан услов прописује познавање језика и писма националних мањина. Такође, Влада Републике Србије је усвојила Уредбу о спровођењу интерног и јавног конкурса за попуњавање радних места у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе, којом је, између осталог предвиђено да уколико постоји потреба за запослењем припадника националних мањина који су недовољно заступљени међу запосленима, у огласу се посебно наводи да те националне мањине имају предност код избора и у случају једнаке оцене квалификованих кандидата.

Такође, предвиђено је да уколико се попуњава извршилачко радно место, код кога је као посебан услов предвиђено знање језика и писма националних мањина, у огласу се посебно наводи овај услов, као и евентуална писмена провера његове испуњености.

Сматрамо да су овим законом и пратећим подзаконским актима предвиђене афирмативне мере које се односе на запошљавање националних мањина, укључујући и Роме, чиме је дат висок приоритет њиховом запошљавању у јавној управи.

34) Коментар на параграф 91.

Законом о основном образовању и васпитању и Законом о средњем образовању и васпитању прописано је „За припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује и на језику и писму националне мањине, односно двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика. Када се образовно-васпитни рад остварује на језику и писму националне мањине, школа је у обавези да за ученика организује наставу српског језика. Када се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, за ученика припадника националне мањине организује се настава језика националне мањине са елементима националне културе као изборни предмет”.

У том смислу, у школској 2016/2017 години, настава на језицима националних мањина уз обавезно учење српског као нематерњег језика је организована на територији Републике Србије. Наставу на 9 наставних језика (албански, босански, бугарски, машћарски, румунски, русински, словачки, српски и хрватски) похађа укупно 561.502 деце у 1367 основних школа (од тога наставу на српском језику похађа 526.762 ученика).

У односу на образовање ученика са сметњама у развоју наставу похађа 4987 ученика и то 4508 на српском језику, 432 на мађарском, 39 на словачком, шесторо на русинском и двоје на албанском језику.

За ученике припаднике националних мањина, који наставу похађају на српском језику, организује се настава изборног предмета Матерњи језик са елементима националне културе. Матерњи језик са елементима националне културе реализује се као изборни предмет у основним школама у Републици Србији на 14 језика националних мањина за 11. 509 ученика у 90% ЈЛС у Републици Србији у гоово 30% основних школа.

Изборни предмет Матерњи језик са елементима националне културе реализује се у близу 90% јединица локалне самоуправе у Републици Србији и у готово 30% основних школа.

Наставу на српском језику (који укључује српско-енглески, српско-италијански, српско-немачки и српско-француски), мађарском, мађарско-немачком, абланском, босанском, словачком, румунском, хрватском, бугарском и русинском језику похађа 253.273 учесника у 100 средњих школа.

Средњу школу за образовање ученика са сметњама у развоју-специјална одељења похађа 2.136 ученика и то 2062 на српском, а 74 на мађарском језику.

Такође, током школске 2016/2017. године, Министарство просвете, науке и технолошког развоја обезбедиће да заинтересовани сви ученици у Републици Србији имају могућност да уче језике и културу националних мањина кроз различите облике ваннаставних активности односно факултативне наставе (зимске и летње школе, радионице...) или друге облике рада. Током јуна 2016. године родитељи ученика основних школа су се изјашњавали о заинтересованости о организовању оваквог вида учења језика и културе националних мањина. Резултати анкете о заинтересованости ће дефинисати бројност и начине реализације који ће започети током школске 2016/2017. године.

35) Коментар на параграф 97.

Законом о забрани дискриминације прописано је да изрази "дискриминација" и "дискриминаторско поступање" означавају свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива поред осталих личних својстава и на сексуалној оријентацији. У вршењу својих дужности органи извршне власти примењују одредбе Закона о забрани дискриминације.

36) Коментар на параграф 102.

Извор који наводи ЕКПР: NDI 2015: није доступан јавности и не може се проверити извор података.

37) Коментар на привремене пропратне препоруке

Избор и престанак мандата народних посланика утврђен Законом о избору народних посланика („Службени гласник“ РС бр. 35/00 ... 28/11 – УС, 36/11), у складу са Уставом Републике Србије („Службени гласник“ РС број 98/06).

